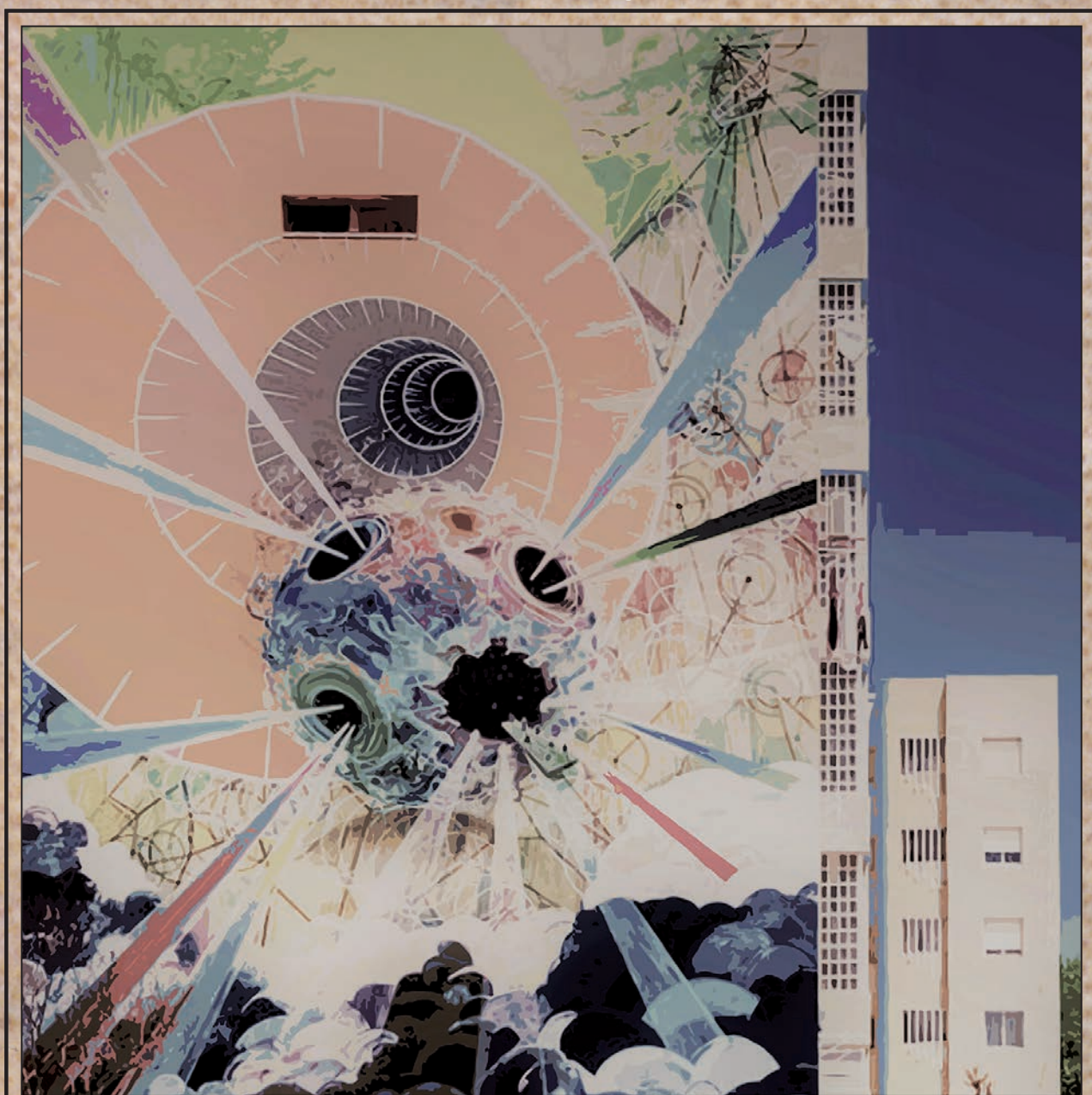

ANNALES

Anali za istrske in mediteranske študije
Annali di Studi istriani e mediterraneei
Annals for Istrian and Mediterranean Studies
Series Historia et Sociologia, 34, 2024, 4

ANNALES

Anali za istrske in mediteranske študije
Annali di Studi istriani e mediterraneei
Annals for Istrian and Mediterranean Studies

Series Historia et Sociologia, 34, 2024, 4

ISSN 1408-5348
e-ISSN 2591-1775

UDK 009

Letnik 34, leto 2024, številka 4

**UREDNIŠKI ODBOR/
COMITATO DI REDAZIONE/
BOARD OF EDITORS:**

Roderick Bailey (UK), Gorazd Bajc, Simona Bergoč, Furio Bianco (IT), Aleksandr Cherkasov (RUS), Lucija Čok, Lovorka Čoralić (HR), Darko Darovec, Devan Jagodic (IT), Aleksej Kalc, Urška Lampe, Avgust Lešnik, John Jeffries Martin (USA), Robert Matijašič (HR), Darja Mihelič, Vesna Mikolič, Luciano Monzali (IT), Edward Muir (USA), Vojislav Pavlović (SRB), Peter Pirker (AUT), Claudio Povoło (IT), Marijan Premović (MNE), Andrej Rahten, Žiga Oman, Vida Rožac Darovec, Mateja Sedmak, Lenart Škof, Polona Tratnik, Boštjan Udovič, Marta Verginella, Špela Verovšek, Tomislav Vignjevič, Paolo Wulzer (IT), Salvator Žitko

**Glavni urednik/Redattore capo/
Editor in chief:**

Darko Darovec

**Odgovorni urednik/Redattore
responsabile/Responsible Editor:**

Salvator Žitko

Uredniki/Redattori/Editors:

Urška Lampe, Boštjan Udovič, Žiga Oman, Veronika Kos

Prevajalka/Traduttrice/Translator:

Cecilia Furioso Cenci (it.)

**Oblikovalec/Progetto grafico/
Graphic design:**

Dušan Podgornik, Darko Darovec

Tisk/Stampa/Print:

Založništvo PADRE d.o.o.

Založnika/Editori/Published by:

Zgodovinsko društvo za južno Primorsko - Koper / *Società storica del Litorale - Capodistria*® / Inštitut IRRIS za raziskave, razvoj in strategije družbe, kulture in okolja / *Institute IRRIS for Research, Development and Strategies of Society, Culture and Environment* / *Istituto IRRIS di ricerca, sviluppo e strategie della società, cultura e ambiente*®

**Sedež uredništva/Sede della redazione/
Address of Editorial Board:**

SI-6000 Koper/Capodistria, Garibaldijeva/Via Garibaldi 18
e-mail: annaleszdjp@gmail.com, **internet:** https://zdjp.si

Redakcija te številke je bila zaključena 16. 12. 2024.

**Sofinancirajo/Supporto finanziario/
Financially supported by:**

Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS)

Annales - Series Historia et Sociologia izhaja štirikrat letno.

Maloprodajna cena tega zvezka je 11 EUR.

Naklada/Tiratura/Circulation: 300 izvodov/copie/copies

Revija Annales, Series Historia et Sociologia je vključena v naslednje podatkovne baze / *La rivista Annales, Series Historia et Sociologia è inserita nei seguenti data base* / *Articles appearing in this journal are abstracted and indexed in:* Clarivate Analytics (USA): Arts and Humanities Citation Index (A&HCI) in/and Current Contents / Arts & Humanities; IBZ, Internationale Bibliographie der Zeitschriftenliteratur (GER); Sociological Abstracts (USA); Referativnyi Zhurnal Viniti (RUS); European Reference Index for the Humanities and Social Sciences (ERIH PLUS); Elsevier B. V.: SCOPUS (NL); Directory of Open Access Journals (DOAJ).

To delo je objavljeno pod licenco / *Quest'opera è distribuita con Licenza* / *This work is licensed under a* Creative Commons BY-NC 4.0.

Navodila avtorjem in vsi članki v barvni verziji so prosto dostopni na spletni strani: <https://zdjp.si>.
Le norme redazionali e tutti gli articoli nella versione a colori sono disponibili gratuitamente sul sito: https://zdjp.si/it/.
The submission guidelines and all articles are freely available in color via website https://zdjp.si/en/.

VSEBINA / INDICE GENERALE / CONTENTS

Matej Nikšič & Branka Cvjetičanin:

Urban Design and Artistic Perspectives in
Placemaking: The Cases of Polhograjski
Dolomiti and Krapan 395
*Progettazione urbana e prospettive artistiche
nel placemaking: i casi di Polhograjski dolomiti
e Krapan*
*Urbanistično oblikovalski in umetniški pristop
k ustvarjanju prostora: primera
Polhograjskih dolomitov in Krapna*

Sofia Ana Elise Steinvorth: About Dinosaurs
and Chameleons, or The Representational
Role of Museums: Place-Holders For What,
For Whom and Under Which Circumstances? 413
*Dinosauri e camaleonti, ovvero il ruolo
rappresentativo dei musei: cosa, per chi
e in quali circostanze?*
*O dinosavrih in kameleonih ali o
reprezentativni vlogi muzejev:
kaj, za koga in v kakšnih okoliščinah?*

Özgür Ilter & Špela Verovšek: Defining
Places: The Role of Creative Practices
in Urban Placemaking 427
*Definire i luoghi: il ruolo delle pratiche creative
nella progettazione di luoghi urbani*
*O prostoru: vloga kreativnih praks pri
ustvarjanju urbanih prostorov*

Gregor Čok: Formal and Informal Natural
Bathing Sites and Beaches in the Slovenian
Coastal Zone – Challenges in the Field of
Spatial Inventory and Planning 445
*Siti balneari naturali formali/informali
e spiagge nella zona costiera slovena –
sfide nel campo dell'inventario
e della pianificazione spaziale*
*Formalna in neformalna naravna kopališča
in plaže v slovenskem obalnem pasu –
izzivi na področju evidentiranja
in načrtovanja*

**Jasna Potočnik Topler, Charlie Mansfield,
Hugues Séraphin & Phillip Wassler:**

Travel Writing as an Instrument
of Cultural Heritage Promotion 465
*La scrittura di viaggio come strumento
di promozione del patrimonio culturale*
*Pisanje o potovanjih kot sredstvo
za promocijo kulturne dediščine*

Rok Smrdelj: Who Sets the Agenda
in the Hybrid Media Sphere? The Role
of Mass Media in the Slovenian Twitter (X)
Migration Debate 483
*Chi stabilisce l'agenda nell'ambito
dei media ibridi? Il ruolo dei mass
media nel dibattito su Twitter (X) riguardante
l'immigrazione
in slovenia*
Kdo določa agendo v hibridni medijski sferi?
*Vloga množičnih medijev v slovenski migracijski
razpravi na Twitterju (X)*

Igor Jurekovič: Global Christianity
Ante Portas: Reverse Mission
and the Clashing Conceptualisations
of Religion 499
*Cristianesimo globale ante portas:
missione inversa e lo scontro tra
concezioni di religione*
*Globalno krščanstvo ante portas:
povratni misijon in trk
konceptualizacij religije*

Barbara Riman & Sonja Novak Lukanović:
Dvajset let delovanja Svetov in predstavnikov
slovenske narodne manjšine na Hrvaškem 513
*Venti anni di attività dei rappresentanti
e dei Consiglieri della minoranza nazionale
slovena in Croazia*
*Twenty Years of Activity of the
Councils and Representatives of the
Slovene National Minority in Croatia*

David Hazemali, Mateja Matjašič Friš & Andrej Naterer: Thematic Exploration of Slovenia's Path to Independence in Slovenian Scopus-Indexed History Journals: A Bibliometric and Sociometric Analysis 531
Esplorazione tematica del percorso della Slovenia verso l'indipendenza nelle riviste storiche slovene indexate su Scopus: un'analisi bibliometrica e sociometrica
Tematsko proučevanje slovenske osamosvojitvene poti v slovenskih zgodovinskih revijah, uvrščenih v bazo podatkov Scopus: bibliometrična in sociometrična analiza

Mojca Tancer Verboten: Pravni vidik ureditve delovnega časa visokošolskih učiteljev in pravica do odklopa 553
Aspetti giuridici della regolamentazione dell'orario di lavoro degli insegnanti universitari e il diritto alla disconnessione
Legal Aspect of Regulating Working Hours of Higher Education Teachers and the Right to Disconnect

IN MEMORIAM

Lučka Ažman Momirski (1961–2024)
(Tomaž Berčič) 565

POROČILA/RELAZIONI/REPORTS

Brigitta Mader: International conference Miroslav Bertoša i njegovi inovativni doprinosi u historiografiji povodom izlaska knjige *Trošenje života* 567

Marjan Horvat & Jure Koražija:

International workshop
Political Narratives in Public Discourse: Theory, Detection, and Impact 569

Kazalo k slikam na ovitku 571
Indice delle foto di copertina 571
Index to images on the cover 571

received: 2023-11-23

DOI 10.19233/ASHS.2024.34

DVAJSET LET DELOVANJA SVETOV IN PREDSTAVNIKOV SLOVENSKE NARODNE MANJŠINE NA HRVAŠKEM

Barbara RIMAN

Inštitut za narodnostna vprašanja, Erjavčeva 26, 1000 Ljubljana, Slovenija
e-mail: barbara.riman@guest.arnes.si

Sonja NOVAK LUKANOVIĆ

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za primerjalno in splošno jezikoslovje, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija
Inštitut za narodnostna vprašanja, Erjavčeva 26, 1000 Ljubljana, Slovenija
e-mail: sonja.novak@inv.si

IZVLEČEK

Prispevek prikazuje delovanje predstavnikov in svetov slovenske narodne manjšine na Hrvaškem, ki bi lahko imeli pomembno vlogo v povezovanju pripadnikov slovenske skupnosti z lokalno oblastjo. Prispevek temelji na podatkih, pridobljenih z analizo uradnih dokumentov Vlade Republike Hrvaške in objav v manjšinskih medijih. Izvedena raziskava in analiza pridobljenih podatkov o aktivnostih pripadnikov slovenske skupnosti v delovanju svetov in predstavnikov slovenske manjšine na Hrvaškem kaže, da aktivni člani delujejo predvsem na področju ohranjanja slovenske kulture in podpiranja učenja slovenskega jezika na Hrvaškem ter da obstaja še nekaj manevrskega prostora, da bi se njihovo delovanje lahko oblikovalo tudi v cilju, zaradi katerega so ta politična telesa nastala.

Ključne besede: predstavniki in sveti slovenske manjšine na Hrvaškem, pripadniki slovenske manjšine na Hrvaškem, slovenska društva, politično delovanje pripadnikov slovenske manjšine na Hrvaškem

VENTI ANNI DI ATTIVITÀ DEI RAPPRESENTANTI E DEI CONSIGLI DELLA MINORANZA NAZIONALE SLOVENA IN CROAZIA

SINTESI

L'articolo esamina le attività dei rappresentanti e dei consigli della minoranza nazionale slovena in Croazia, evidenziando il loro potenziale ruolo nel rafforzare i legami tra i membri della comunità slovena e le autorità locali. La ricerca si basa su dati ottenuti dall'analisi di documenti ufficiali del Governo croato e delle pubblicazioni nei media della minoranza. L'analisi dei dati sull'impegno dei membri della comunità slovena nelle attività dei consigli e dei rappresentanti della minoranza slovena in Croazia rivela che i membri attivi si dedicano prevalentemente alla preservazione della cultura slovena e alla promozione dell'apprendimento della lingua slovena in Croazia. Tuttavia, c'è ancora spazio per un ulteriore allineamento di queste attività con gli obiettivi originari per i quali questi organismi politici sono stati istituiti.

Parole chiave: rappresentanti e consigli della minoranza slovena in Croazia, membri della minoranza slovena in Croazia, associazioni slovene, partecipazione politica dei membri della minoranza slovena in Croazia

UVOD¹

Politična participacija pripadnikov manjšin sodi med temeljne manjšinske pravice in zajema njihovo sodelovanje v procesih političnega odločanja, ki jih vodijo in upravljajo organi in institucije države, v kateri narodne manjšine živijo in katere državljani so njihovi pripadniki. Njihovo vključevanje v politično življenje je kompleksna tematika in ima velik pomen za vključevanje pripadnikov manjšin v družbo, za multikulturnost ter za procese vključujočega odprtega javnega dialoga in demokracijo (Žagar, 2018), poleg tega pa tudi v prizadevanjih za lasten obstoj in razvoj ter za uresničevanje svojih interesov. Udeležba pripadnikov določene manjšine v politiki, tako na državni kot na lokalni ali regionalni ravni, močno vpliva tudi na druge pravice, ki jih določena manjšina ima. Politično delovanje pripadnikov manjšine posledično vpliva tudi na razvoj in krepitev jezikovnih, izobraževalnih in tudi kulturnih pravic, ki jih pripadniki manjšine brez aktivnega političnega udeleževanja včasih težko uresničijo (Vidau, 2017, 24).

Obseg, do katerega pripadniki manjšinskih skupin sodelujejo v političnem procesu, tudi ponazarja, kako dobro deluje demokracija v določeni državi in kako pluralistične so posamezne družbe. Manjšine lahko dobijo glas le, če se odločijo sodelovati. Enake pravice in enakopravno zastopanost si lahko zagotovijo le s sodelovanjem v politiki (Sandovici & Listhaug, 2010, 112).

Pravica narodnih manjšin do politične udeležbe pomeni omejitve absolutne vladavine večine in zagotovitev vključenosti in enakopravnosti med državljani različnih narodnosti. Politična participacija pripadnikov manjšin pomeni zagotavljanje enakopravnega vključevanja in integracijo v družbo. Pripadniki manjšine so državljani države, v kateri živijo, obenem pa so tudi člani manjšinske skupnosti in imajo zato specifične potrebe in interese, ki jih večinske politične stranke pogosto ne implementirajo v svoje programe in jih pravzaprav tudi ne poznajo. Vključevanje pripadnikov manjšin v lokalne oblasti bistveno krepi pravice manjšin (Bieber, 2008, 6).

Etnična pripadnost posameznikov pa je lahko tako motivacijski kot zaviralni dejavnik za sodelovanje v političnem življenju. Kot opozarjajo raziskovalci, so etnične skupine v nekaterih primerih lahko manj vključene v politično življenje, ker nimajo volilne pravice (niso pridobile državljanstva), prav tako pa so lahko izpostavljene diskriminaciji, zaradi katere ne sodelujejo v politiki. Pozitivna stran politične participacije pa je lahko tudi dejstvo, da politično sodelovanje manjšin spodbudi občutek pripadnosti skupnosti in občutek, da je politični aktivizem kanal za izboljšanje njihovega statusa v družbi (Sandovici & Listhaug, 2010, 112).

Specifične okoliščine, pa tudi sam položaj manjšin v družbi, otežujejo njihovo enakopravno vključevanje v politično, ekonomsko in družbeno življenje države, kjer bivajo. Zato iščejo različne možnosti za politično participacijo in uresničevanje svojih interesov. Na politično sodelovanje manjšin je možno gledati z dveh zornih kotov – z vidika pravic manjšin in z vidika demokratične stabilnosti.

Manjšinskih pravic in preprečevanja diskriminacije manjšin ni mogoče učinkovito zagotoviti, če manjšina sama ni aktivno udeležena v procese političnega odločanja, ki urejajo tudi varstvo manjšinskih pravic. Tako so brez sodelovanja pripadnikov manjšine v političnem življenju države, katere državljani so, mehanizmi varstva pravic manjšin bistveno oslabljeni (Bieber, 2008, 6).

Z vidika demokratične stabilnosti lahko ugotovimo, da obstaja nevarnost, da bodo brez posebnih zaščitnih ukrepov manjšine izključene iz političnega sistema. Možnosti političnih predstavnikov manjšinskih skupnosti za uspešno vključevanje v politični sistem so omejene. Za stabilen demokratični sistem v etnično raznolikih družbah konvencionalne institucije demokracije, brez manjšin, ne zadoščajo. Neudeležba v državnih institucijah in marginalizacija manjšin lahko vodita v odtujenost manjšin od države bivanja ter neuspešno integracijo njihovih pripadnikov (Bieber, 2008, 7).

Politična participacija je pojav, ki zajema različne oblike angažiranosti, ki se spreminjajo v časovni dimenziji (Lamprianou, 2013, 28), najpogostejša pa je sodelovanje političnih predstavnikov manjšin na volitvah ter njihova izvolitev v državne in lokalne politične institucije (Palermo & Woelk, 2003, 228–241). Formalna politična enakopravnost, ki vključuje politično participacijo manjšin in njihovo neposredno zastopstvo v državnem parlamentu, še ne zagotavlja dejanskega vključevanja, enakopravnosti in participacije manjšin in njihovih pripadnikov (Jesih, 2010).

Kot navajata Brezigar in Vidau (2020, 132), se politična participacija »uresničuje na treh ravneh: v odnosu do institucij države, v kateri narodne manjšine živijo, v odnosu do države matičnega naroda in znotraj lastne manjšinske skupnosti.« Poudarjata, da imajo narodne manjšine različne organizacije in posameznike, ki jim narodne manjšine zaupajo in jih pooblastijo, da izražajo, predstavljajo in zagovarjajo kulturne, jezikovne, gospodarske in politične interese narodne skupnosti v procesih političnega odločanja (Brezigar & Vidau, 2020, 132).

Politično participacijo manjšin lahko razumemo zelo široko in jo razdelimo na: svetovalne procese, sodelovanje in odločanje. Pri tem je treba vedeti, da ni pomembna samo raven udeležbe, ampak tudi obseg odločitev, ki jih pripadniki, vključeni v politično delovanje, lahko sprejemajo. Odločitve lahko

¹ Prispevek je nastal v okviru projekta Politična participacija narodnih manjšin in njihovih pripadnikov: primerjalna študija politične participacije slovenskih skupnosti v sosednjih državah Republike Slovenije (J5-3117); in v okviru programske skupine: Manjšinske in etnične študije ter slovensko narodno vprašanje (P5-0081).

vplivajo samo na manjšino (npr. pravica do učenja manjšinskega/maternega jezika) ali pa imajo širše posledice, ki dosegajo pripadnike manjšine, obenem pa vplivajo na in spreminjajo družbo, v kateri ti pripadniki živijo (Bieber, 2008, 9).

Vključevanje v politično participacijo oz. aktivno sodelovanje pripadnikov manjšine odpira tudi nekatere druge dileme. Namreč, nikakršnih zagotovil ni, da so pripadniki manjšine, ki predstavljajo to manjšino, vedno tudi njeni najboljši predstavniki. Celo znotraj same manjšine se odpirajo različni pogledi na ta vprašanja. Poleg tega tudi sama politična participacija ne zadošča za izboljšanje položaja pripadnikov manjšinskih skupnosti. Predstavljanje interesov samo lastne skupnosti manjšinske politične predstavnike pogosto navaja na nekakšno »leno politiko«, kar pomeni, da predstavniki sicer lahko zagotovijo kolektivne pravice manjšinskim skupnostim, ne zahtevajo pa nobenih sprememb, ne znotraj skupine ne v odnosu do »drugih« skupin (Mesić, 2013, 119), zato se na področju manjšinskih vprašanj pogosto ohranja status quo.

Prispevek se osredotoča na politično participacijo pripadnikov slovenske manjšine na Hrvaškem, in sicer tisto obliko politične participacije, ki ponuja predvsem možnost svetovalnih procesov. Pripadniki manjšin na Hrvaškem so takšen način delovanja (institucije svetov in predstavnikov manjšin) pridobili po letu 2002.

Kar zadeva delovanje in obstoj teh političnih institucij, Hrvaška ni nobena izjema, saj podobne institucije obstajajo tudi v sosednjih državah. Na Madžarskem samouprava manjšin obstaja od leta 1993, pripadniki slovenske manjšine na Madžarskem pa so svojo Državno slovensko samoupravo ustanovili leta 1995 (Munda Hirnök, 1999).

Manjšinske zakonodaje Bosne in Hercegovine, Črne gore, Makedonije in Srbije prav tako predvidevajo določene oblike sodelovanja manjšin prek svetovalnih institucij. Širjenje novih institucij manjšinskega predstavnštva (ki je samo v madžarskem, slovenskem in deloma srbskem primeru formalno-pravna manjšinska samouprava, v vseh drugih primerih pa institucija s svetovalnimi pristojnostmi) je izraz politične volje oblasti držav regije, da svojo manjšinsko zakonodajo uskladijo z mednarodnimi standardi za varstvo narodnih pravic manjšin, tudi kadar ti standardi niso pravno zavezujoči.

Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin, ki je edina multilateralna, pravno zavezujoča mednarodna pogodba o varstvu manjšin, v okviru multilateralnega upravljanja etnične raznolikosti priznava pomen urejanja manjšinskih vprašanj na dvostranski ravni (Roter, 2019, 15), čeprav v njej ni pravno zavezujočih določb o posvetovalnih

manjšinskih institucijah (Petričušić, 2012, 2–3). Kot poudarja Petričušić (2012, 6–7), je kljub temu v zadnjih dveh desetletjih tudi to področje politične participacije manjšin doživelo standardizacijo v mednarodnem pravu. V tem smislu omenja priporočila iz Lunda, ki so pomembna predvsem, ko gre za učinkovito sodelovanje narodnih manjšin v javnem življenju. Čeprav so pravno nezavezujoča, priporočila spodbujajo države članice Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi k ustanavljanju svetovalnih institucij (Petričušić, 2012, 6–7). Ker je uresničevanje varstva pravic narodnih manjšin eden od temeljnih predpristopnih pogojev (t. i. kopenhavnska merila) za članstvo v Evropski uniji, sta bila neučinkovitost svetov narodnih manjšin ter nepripravljenost lokalnih oblasti, da zagotovijo njihovo financiranje, tudi predmet zanimanja Evropske komisije v več zaporednih poročilih o napredku Hrvaške pri izpolnjevanju obveznosti iz Stabilizacijsko-pridružitvenega sporazuma (Petričušić, 2012, 6).

Prav ta oblika politične participacije je zato med pripadniki vseh manjšin na Hrvaškem, tudi slovenske, tudi najbolj zastopana.

Cilj prispevka je prikazati razvoj političnih teles predstavnikov in svetov slovenske manjšine na Hrvaškem in njihovo delovanje.

V povezavi s ciljem se odpirajo naslednja vprašanja: ali so sveti in predstavniki slovenske manjšine prepoznani kot pomembno politično telo med pripadniki slovenske manjšine na Hrvaškem (PSMH)? Ali sveti in predstavniki slovenske manjšine lahko vplivajo, in v kolikšni meri, na izboljšanje položaja PSMH? Kakšne so aktivnosti, ki jih sveti in predstavniki slovenske manjšine izvajajo?

Prispevek temelji na podatkih, pridobljenih z analizo in primerjavo s podatki iz uradnih dokumentov Vlade Republike Hrvaške. V tem primeru je bila uporabljena metoda namiznega raziskovanja. Med pomembnimi viri podatkov so (1) podatki Državne volilne komisije (DVK) Republike Hrvaške in (2) podatki, dostopni v letnih poročilih o izvedbi Zakona o pravicah narodnih manjšin ter o porabi sredstev, zagotovljenih v državnem proračunu Republike Hrvaške.

Določeni podatki so zbrani tudi iz medijskega poročanja v času poteka volitev. Poleg tega se je skušalo zbrati podatke o političnem udejstvovanju PSMH, vendar je število člankov na to temo izredno majhno in ne more podati objektivnega prikaza situacije. Zbrani podatki lahko samo ilustrirajo in dodatno podkrepijo zaključke analize podatkov. Pregledani so bili tudi manjšinski časopisi (Novi odmev, Sopotja, Kažipot) v času od leta 2003 do leta 2023, ko je bilo analizirano tudi delovanje predstavnikov in svetov slovenske manjšine na Hrvaškem.

O politični participaciji Slovencev na Hrvaškem so pisali tudi slovenski raziskovalci (Kržišnik-Bukić, 1998; 2006; Josipović & Kržišnik-Bukić, 2010; Josipović & Škiljan, 2014, 29–47; Medvešek & Riman, 2018, 188–191; Riman & Zver, 2020; Valentinčič, 2020; 2023; 2024; Zupančič, 2022). Prispevki hrvaških raziskovalcev o položaju in delovanju predstavnikov in svetov manjšin na Hrvaškem PSMH omenjajo samo faktografsko, ko se navajajo številke iz popisa prebivalstva in se razloži politični model parlamentarnih volitev (Tatalović, 1997; 2001; 2022; Tatalović et al., 2010; 2015; Petričušić, 2021; Petričušić & Dolenc, 2021).

V prispevku so najprej predstavljena politična (svetovalna) telesa manjšin na Hrvaškem nasploh, nato pa je poudarek na svetih in predstavnikih slovenske manjšine na Hrvaškem.

SVETI IN PREDSTAVNIKI NARODNIH MANJŠIN NA HRVAŠKEM

Možnosti politične udeležbe, ki jih hrvaška zakonodaja omogoča pripadnikom manjšin,² torej tudi PSMH, so različne. Hrvaška zagotavlja naslednje modele vključevanja pripadnikov manjšin v politično življenje skupnosti, v katerih živijo: (1) delovanje v hrvaškem parlamentu; (2) sodelovanje v predstavniških telesih lokalnih in regionalnih oblasti; (3) delovanje v županijskih skupščinah, mestnih in občinskih svetih ter (4) izvolitev v izvršna telesa lokalne in regionalne samouprave (na mesta občinskih načelnikov, podžupanov na ravni mesta in županij) (Petričušić, 2021, 8).

Ustavni zakon o pravicah manjšin na Hrvaškem je poleg omenjenega vzpostavil tudi svete in predstavnike narodnih manjšin na Hrvaškem kot telesa politične participacije manjšin s ciljem ohranjanja, krepitve ter nasploh napredovanja in zaščite pripadnikov manjšin na Hrvaškem (Petričušić, 2021, 8).³ Sveti in predstavniki narodnih manjšin imajo svetovalno funkcijo in predstavljajo kanal za vzpostavitev dialoga med regionalno oziroma lokalno samoupravo in narodno manjšino. Raziskovalci političnega vključevanja pripadnikov manjšin na Hrvaškem pa vlogo predstavnikov in svetov manjšin primerjajo z vlogo statistov v sedmi umetnosti – sveti in predstavniki pripomorejo le k oblikovanju slike o manjšinski vključenosti v politiko v formalno-pravnem smislu, dejansko pa nimajo nobene moči (Mašić, 2022, 76).

Sveti in predstavniki manjšin bi sicer lahko imeli pomembno vlogo, v resnici pa imajo malo pravega političnega vpliva. Čeprav gre za institucijo manjšinskega predstavnštva, ki ima občasno visoko normativno zaščito, je pri analizi njihove vloge z vidika neteritorialne avtonomije treba upoštevati tudi obseg avtonomije pri odločanju o manjšinskih vprašanjih, področja politike, ki jih pokrivajo, globino, do katere so institucionalizirani, ter materialne in upravne zmogljivosti, ki jih imajo na voljo pri upravljanju teh zadev, vključno s finančno avtonomijo (Beretka & Dobos, 2023). Rezultati raziskovanja nekaterih hrvaških raziskovalcev opozarjajo predvsem na konzultativno vlogo, vprašanje legitimnosti in na številne izzive pri njihovem delovanju (Vukojević Tomić, 2023, 142–143).

To politično telo pripadnikom manjšin namreč zagotavlja neposreden vpliv na reševanje tistih vprašanj, ki so v pristojnosti lokalne oblasti, ter jim omogoča, da predlagajo rešitve za vprašanja, ki so izjemno pomembna za narodne manjšine, in soustvarjajo lokalno politiko. Teoretično lahko vplivajo na vse sfere življenja na ravni lokalne in regionalne oblasti, vendar v praksi temu ni tako in so njihove pobude pogosto preprosto prezrte (Petričušić, 2012, 95). Izziv predstavlja tudi dejstvo, da širši krog pripadnikov manjšinske skupnosti pogosto ne vidi koristi za samo skupnost ali pa za posamezne pobude ni zainteresiran. Na to kaže predvsem slaba udeležba na volitvah (Mašić, 2022, 77), pojavljajo pa se tudi druge težave, ki vplivajo na delovanje, prepoznavnost, pa tudi željo po sodelovanju in prevzemu določenih odgovornosti, povezanih z delovanjem v svetu ali kot predstavnik manjšine.

Udeležba na volitvah je, kot rečeno, slaba, vendar to ni značilno samo za pripadnike slovenske manjšine na Hrvaškem. V letu 2007 so se v večjem številu volitev udeležili Madžari, Nemci in Romi, manj pa Srbi, Slovenci in Makedonci (Tatalović et al., 2011, 73). To je konstanta, ki je prisotna od samih začetkov. Dejstvo je, da se pripadniki slovenske manjšine volitev udeležujejo v manjšem številu v primerjavi s pripadniki ostalih manjšin. Do sedaj evidentirani razlogi za to so:

- slaba medijska pokritost in informiranost o volitvah, ki se jih obravnava kot popolnoma nepomembne (Zebić, 2023a);

2 V Ustavu Republike Hrvaške je zapisanih 22 manjšin (Ustav Republike Hrvatske, 2019) in po popisu prebivalstva iz leta 2021 je situacija naslednja (po abecedi): Albanci 13.817 (0,36 %), Avstrijci 365 (0,01 %), Bošnjaki 24.131 (0,62 %), Bolgari 262 (0,01 %), Črnogorci 3.127 (0,08 %), Čehi 7.862 (0,20 %), Madžari 10.315 (0,27 %), Makedonci 3.555 (0,09 %), Nemci 3.034 (0,08 %), Poljaki 657 (0,02 %), Romi 17.980 (0,46 %), Romuni 337 (0,01 %), Rusi 1.481 (0,04 %), Rusini 1.343 (0,03 %), Slovaki 3.688 (0,10 %), Slovenci 7.729 (0,20 %), Srbi 123.892 (3,20 %), Italijani 13.763 (0,36 %), Turki 404 (0,01 %), Ukrajinci 1.905 (0,05 %), Vlasi 22 (0,00 %) in Židi 410 (0,01 %) (ULJPPNM, 2023).

3 Pripadniki manjšin, navzoči v zadostnem, predpisanem številu v županijah (najmanj 500), mestih in občinah (najmanj 200 ali 1,5 %) volijo svete, v enotah, kjer so številčno šibkejši (najmanj 100), pa imajo pravico do predstavnika (Zakon o izboru vijeća i predstavnika nacionalnih manjina, 2019).

- slaba informiranost o pomenu svetov in predstavnikov manjšin; omejena vloga svetov in predstavnikov manjšin, ki nimajo prav veliko pristojnosti (Zebić, 2023b);
- zelo majhno število volišč, obenem pa se s prihodom na volišče tudi javno opredelijo za pripadnike manjšine, kar odpira tudi problem diskriminacije (Samardžija, 2023);
- šibka finančna podpora delu predstavnikov in članov sveta manjšin (Hina, 2023) ter
- neprepoznava vloga svetov in predstavnikov manjšin nasploh;
- možnost stigmatizacije pripadnikov manjšin, ker svoje predstavnike izbirajo v posebnem volilnem ciklusu (Samardžija, 2023).

Udeležba na volitvah v letu 2023 je prikazana v Tabeli 1.

Kot je razvidno iz podatkov v Tabeli 1, so od skupno 19 manjšin najslabšo volilno udeležbo zabeležili prav pripadniki slovenske manjšine.

Majhno število kandidatov in nizka volilna udeležba sta pokazatelja, da sveti in predstavniki tudi med samimi pripadniki manjšine niso prepoznani kot relevantni mehanizem, s katerim bi lahko vplivali na izboljšanje svojega položaja (Petričušić, 2012, 103).

Zadnje volitve za svete in predstavnike manjšin na Hrvaškem so potekale v letu 2023. Razpisanih je bilo 592 mest, in sicer 451 za člane svetov narodnih manjšin (61 v županijah in Mestu Zagreb, 151 v mestih in 239 v občinah) ter 141 za predstavnike narodnih manjšin (96 v županijah in Mestu Zagreb, 44 v mesta in 1 v občini) (DVK, 2023a).

Volitve so bile razpisane na podlagi popisa prebivalstva iz leta 2021. Zaradi zmanjšanja števila PSMH (v letu 2021 jih je bilo 7.729, v letu 2011 pa 10.517 (DZS, 2011; 2021)) je slovenska manjšina v določenih krajih izgubila možnost za izvolitev predstavnikov oz. svetov.

Omeniti velja, da je slovenska skupnost v letu 2023 imela možnost izvolitve 35 predstavnikov ali svetov slovenske manjšine, dejansko pa so jih izvolili samo 18 in to predvsem na območjih, kjer obstajajo slovenska kulturna društva.

V primerjavi z letom 2019, ko so potekale prejšnje volitve za predstavnike in svete slovenske manjšine na Hrvaškem, so PSMH izgubili možnost volitev za izbor svetov v Splitsko-dalmatinski županiji (v letu 2023 je bila možnost izvolitve predstavnika), Mestu Split (v letu 2023 je bila možnost izvolitve predstavnika) in Zagrebški županiji (v letu 2023 je bila možnost izvolitve predstavnika) ter predstavnikov v Siško-moslavski županiji, Bjelovarsko-bilogorski županiji, Mestu Karlovec, Mestu Varaždin, Mestu Osijek in Mestu Poreč (DVK, 2019; 2023b).

Tabela 1: Podatki o volilni udeležbi (vir: DVK, 2023b).

	Pripadniki manjšine	Volilna udeležba v %
1.	Rusi	20,41
2.	Romi	19,56
3.	Madžari	18,32
4.	Bošnjaki	17,73
5.	Slovaki	16,83
6.	Čehi	16,81
7.	Rusini	16,50
8.	Judje	13,11
9.	Ukrajinci	13,11
10.	Albanci	9,85
11.	Nemci	9,61
12.	Poljaki	8,77
13.	Makedonci	8,50
14.	Srbi	8,38
15.	Italijani	8,32
16.	Bolgari	6,90
17.	Turki	6,15
18.	Črnogorci	5,02
19.	Slovenci	4,56

SVETI IN PREDSTAVNIKI SLOVENSKE MANJŠINE NA HRVAŠKEM

Število PSMH se kontinuirano zmanjšuje. V letu 2021 je bilo zabeleženih le še 7729 Slovencev, od katerih je samo 4,19 % (torej le 324) mlajših od 19 let (Riman & Štiglic, 2023b, 312).

PSMH so predvsem organizirani v kulturna društva. Razlog za takšno institucionalizacijo je, kot navaja Zupančič (2022, 344), dejstvo, da se zaradi skupnega bivanja v Jugoslaviji nekatere potrebe po politični organiziranosti in uveljavljanju različnih »manjšinskih« struktur niti niso pojavljale. Po njegovem mnenju je oblikovanje Zveze slovenskih društev na Hrvaškem kot krovne organizacijske oblike z izključno koordinacijskim namenom celo preseglo to, kar narekujejo predpisane oblike manjšinskega delovanja na Hrvaškem.

Trenutno na Hrvaškem deluje 16 slovenskih društev (Riman, 2023, 31) in Kmečko-izobraževalna skupnost Gorski kotar. Pregled aktivnosti slovenskih društev na Hrvaškem kaže, da gre predvsem za aktivnosti, povezane s tradicionalno slovensko kulturo. Člani društev so aktivni v sekcijah, kot so folklor,

dramske sekcije, pevski zbori. Slovenska društva in delovanje njihovih članov so tako jedro slovenstva na Hrvaškem (Riman & Štiglic, 2023b, 313).

Drug način manjšinskega delovanja na Hrvaškem so manjšinske samouprave (sveti in predstavniki slovenske manjšine na Hrvaškem) (Zupančič, 2022, 344). Pomembno je omeniti, da obstaja povezava med sveti in predstavniki, ki delujejo na geografskem prostoru, kjer so aktivna tudi slovenska društva. Sveti in predstavniki slovenske manjšine na Hrvaškem pogosto podpirajo delovanje slovenskih kulturnih društev, v sodelovanju z društvi pripravljajo tudi svoja glasila ter organizirajo in podpirajo pouk slovenskega jezika⁴ in kulture ob podpori Slovenije (Riman, 2022a, 64; Riman & Štiglic, 2023b, 313).

Prve volitve svetov in predstavnikov narodnih manjšin na Hrvaškem so potekale v letu 2003 in so bile ponovljene leta 2004. Zanje je bila značilna nizka volilna udeležba vseh manjšin. V prvem mandatu so se v glavnem reševale organizacijske težave, izobraževali so se predstavniki manjšin, delalo se je tudi na vzpostavitvi komunikacije z organi lokalnih in regionalnih oblasti (Tatalović et al., 2010, 4). Pripadniki večine manjšin na Hrvaškem, tudi slovenske, so bili na prve volitve nepripravljeni in po mnenju predstavnikov slovenske manjšine »... se je pokazalo, da niso bile kakovostno pripravljene« (DELO, 2007). Po prvih volitvah je vodstvo Zveze slovenskih društev na Hrvaškem (Zveza) izrazilo svoje mnenje:

Uveljavitev Ustavnega zakona od 23. člena do vključno 34. člena je bila izjemno otežena zaradi nerazumno kratkega roka, ki ga je postavila Vlada Republike Hrvaške. Slovenska narodna manjšina v Republiki Hrvaški je uspela izvesti predpisana dejanja kandidiranja in volitev za svete v mestu Zagreb, Reka, Pula in nepopolno v Splitu ter za predstavnike v mestu Šibenik, tj. samo v tistih mestih, kjer delujejo slovenska kulturna društva. V vseh drugih občinah, mestih in županijah volitve niso bile izvedene, ker slovenska narodna manjšina ni imela možnosti, da bi bila ustrezno informirana in organizirano izvajala predpisana dejanja kandidiranja. (ACFC/SR/II, 2004, 54)

Kot je razvidno iz komentarja predstavnikov Zveze, je bil prav neobstoj slovenskih kulturnih društev od samega začetka izziv predvsem za kandidiranje posameznikov na listah v krajih, kjer društev ni.

Čeprav pred vsakimi volitvami potekajo določene kampanje za motivacijo volivcev (Strašek, 2003a, 13; Mirković, 2015a; 2019; 2023; JPT, 2015; 2019; TBB, 2023), PSMH

Tabela 2: Število izvoljenih svetov in predstavnikov na manjšinskih volitvah, 2003–2023 (vir: DVK, 2003; 2004; 2007; 2011; 2015; 2019; 2023a).

Leto volitev	Izvoljenih	Možnih izvolitev
2003, 2004	14	42
2007	20	32
2011	22	32
2015	23	31
2019	22	40
2023	18	34

ne izkoristijo ponujenih priložnosti. Prikaz izvoljenih in možnih svetov in predstavnikov slovenske manjšine v obdobju med letoma 2003 in 2023 je v Tabeli 2.

Iz tabele je razvidno, da je bilo največ možnosti izrabljenih v letu 2015, ko so PSMH izrabili 74,19 % razpisanih mest. V tem letu so imeli tudi največje število predstavnikov. V letu 2019 so izkoristili 55 % možnosti, v letu 2023 pa samo 52,94 % možnosti.

Rezultat za leto 2023 kaže, da so bili sveti nepopolni, saj je bilo na določenih listah manj kandidatov. Tudi to opozarja na nezainteresiranost PSMH za politično udeležbo. To ni nič novega, saj je o tem že leta 2007 govoril tedanji predsednik Zveze Darko Šonc: »Kot so pokazale analize, je bila slaba udeležba posledica nezainteresiranosti pripadnikov manjšin za tovrstne volitve ter dejstva, da se marsikateri pripadniki manjšin niso želeli izpostavljati kot pripadniki manjšine« (DELO, 2007). Liste kandidatov po narodnih manjšinah so vse od prvih volitev javno dostopne na spletni strani DVK, zato obstaja določena skrb glede javnega izpostavljanja v smislu pripadnosti določeni manjšini.

Analiza podatkov o neudeležbi na volitvah (Tabela 3) pa kaže na pomanjkanje kandidatov na geografskih območjih, kjer ne obstajajo slovenska kulturna društva, ki bi lahko tudi kandidirala posameznike na volilne liste.

Možnost, ki jo ponuja hrvaška zakonodaja, da tudi društva kandidirajo posameznike, pri čemer listo sestavi eno ali več društev (Zakon o izboru vijeća i predstavnik nacionalnih manjina, 2019), je vsekakor pozitivna, saj potem obstaja dovolj veliko število posameznikov, ki so v hrvaškem volilnem imeniku⁵ opredeljeni kot Slovenci in so pripravljeni kandidirati, zato je možna tudi izbira ustrežnejših kandidatov. Hkrati to odpira tudi določene izzive, saj so v društvih aktivni predvsem posamezniki, ki imajo

4 O učenju slovenskega jezika na Hrvaškem cf. Medvešek & Novak Lukanović (2016); Medvešek (2017); Riman & Novak Lukanović (2021; 2023); Riman (2022b; 2022c).

5 Volilni imenik (Registar birača hrv.) je zbirka podatkov o vseh volivcih, ki so hrvaški državljani (tudi pripadniki manjšin) s stalnim prebivališčem na območju Hrvaške, hrvaški državljani, ki ne živijo na Hrvaškem, ter državljanov drugih držav članic EU, ki uresničujejo svojo volilno pravico na Hrvaškem. Volilni imenik se vodi po uradni dolžnosti za vsako mesto oz. občino. Pripadnik manjšine se v volilni imenik lahko vpiše pod pogojem, da je državljan Republike Hrvaške ter da ima prebivališče na Hrvaškem. Po zakonu pripadnik manjšine svojo nacionalnost lahko spremeni pred pristojnim upravnim organom (Zakon o registru birača, 2019).

Tabela 3: Potek volitev, spreminjanje možnosti volitev, kraji brez kandidatov (vir: DVK, 2003; DVK 2004; DVK, 2007; DVK, 2011; DVK, 2015; DVK, 2019; DVK, 2023).

Kraji razpisa volitev ⁶	Vrsta (P - predstavnik; S - svet)	Leto volitev					
		2003/2004	2007	2011	2015	2019	2023
Zagrebska županija	S	X	X	X	X	X	X
Mesto Samobor	P	+	+	+	+	+	+
Krapinsko-zagorska županija	P	X	X	X	X	X	X
Občina Zagorska Sela	S	X	-	-	-	X	X
Občina Hum na Sutli	S	X	X	X	X	X	X
Siško-moslavinska županija	P	X	X	X	X	X	-
Karlovška županija	P	X	+	+	+	+	+
Mesto Karlovec	P	+	+	+	+	+	-
Občina Bosiljevo	S	X	-	-	-	X	X
Občina Žakanje	S	-	-	-	-	X	X
Občina Kamanje	S	-	-	-	-	-	X
Varaždinska županija	S/P	X	+	+	+	+	+
Mesto Varaždin	P	X	+	+	+	+	-
Občina Cestica	S/P	X	+	+	+	+	+
Koprivniško-križevska županija	P	X	X	X	-	-	-
Bjelovarsko-bilogorska županija	P	X	X	X	X	X	-
Primorsko-goranska županija	S	+	+	+	+	+	+
Mesto Reka	S	+	+	+	+	+	+
Mesto Čabar	S	X	-	-	-	+	+
Mesto Opatija	S	X	X	+	+	+	X
Občina Klana	S	X	-	-	-	-	-
Občina Lovran	S	+	-	-	-	-	-
Občina Matulji	S	X	X	X	+	+	+
Zadska županija	P	+	+	+	+	+	+
Mesto Zadar	P	+	+	+	+	+	+
Splitsko-dalmatinska	S/P	+	+	+	+	+	+
Mesto Split	S/P	+	+	+	+	+	+
Osiješko-baranjska županija	P	X	+	+	+	+	+
Mesto Osijek	P	X	+	+	+	+	-
Šibeniško-kninska županija	P	+	X	+	+	X	+
Istrska županija	S	+	+	+	+	+	+
Mesto Pulj	S	+	+	+	+	+	+
Mesto Poreč	P	X	+	+	+	+	-
Mesto Umag	S	+	+	+	+	+	+
Mesto Buje	S	X	X	X	X	X	X
Mesto Novigrad	S	X	-	-	-	X	X
Občina Brtonigla	S	X	-	-	-	X	X
Občina Grožnja	S	X	-	-	-	X	X
Občina Oprtalj	S	-	-	-	-	-	X
Dubrovniško-neretvanska županija	P	-	+	+	X	X	X
Medžimurska županija	S	X	X	X	X	X	X
Občina Gornji Mihaljevec	S	X	-	-	-	X	X
Občina Sveti Martin na Muri	S	X	-	-	-	X	-
Občina Štrigova	S/P	X	-	-	+	X	X
Mesto Čakovec	P	X	X	X	-	-	-
Mesto Zagreb	S	+	+	+	+	+	+
		14	20	22	23	22	18

interes za ohranjanje slovenskega jezika in kulture, društva pa zaradi njihove angažiranosti po navadi kandidirajo prav njih. Žal pa so slednji manj seznanjeni s političnimi dejavnostmi in vsemi pravicami, ki jih Republika Hrvaška

ponuja manjšinam, tudi slovenski. Celoten pregled poteka volitev, spreminjanja možnosti volitev, krajev brez kandidatov in krajev, kjer obstajajo sveti in predstavniki že več kot 20 let, je v Tabeli 3.

6 Legenda: S - svet; P - predstavnik; + - izbran svet/predstavnik; X - brez kandidatur; - - niso razpisane volitve

Kot je razvidno iz Tabele 3, za določene kraje že vse od same uvedbe možnosti izvolitev svetov in predstavnikov manjšin na Hrvaškem ni bilo kandidatov za volitve. Na ravni županije so to: Zagrebška, Siško-moslavinska, Bjelovarsko-bilogorska, Krapinsko-zagorska in Medžimurska županija. Predvsem preseneča, da ni bilo interesa v tistih dveh županijah, ki mejita na Republiko Slovenijo. Analiza iz Tabele 3 kaže, da v teh dveh županijah ni bilo kandidatov in svetov oz. predstavnikov ne na ravni občine ne na ravni mesta (izjema je Štrigova v mandatu 2015–2019). Tako ni bil izvoljen svet ali predstavnik na ravni občine: Zagorska sela in Hum na Sutli (v Krapinsko-zagorski županiji); Žakanje, Kamanje in Bosiljevo (v Karloški županiji); Brtonigla, Grožnjan in Oprtalj (v Istrski županiji); Gornji Mihaljevec, Sveti Martin na Muri (v Medžimurski županiji). Sveti ali predstavniki niso bili izvoljeni niti v Čakovcu (Medžimurska županija), Bujah in Novigradu (Istrska županija).

Predvsem so to kraji, kjer je slabša (samo) organizacija, oz. kraji, kjer ne obstajajo slovenska društva. Pomembno pa je poudariti, da nekateri od njih mejijo na Republiko Slovenijo in je bilo za pričakovati, da bodo vsaj ti imeli kandidate, vendar v teh krajih ni slovenskih društev ali drugih slovenskih organizacij, ki bi lahko bili pobudniki ali bi poiskali ustrezne in zainteresirane kandidate za sodelovanje kot člani svetov in predstavniki slovenske manjšine. Prav tako ni zabeležen niti obstoj drugih pravic, ki bi jih PSMH v teh krajih uveljavljali, kot je npr. učenje slovenskega (maternega) jezika v šolah (npr. v občinah Kamanje, Žakanje, Bosiljevo, Hum na Sutli), kjer bi se posredno lahko evidentirali posamezniki, predvsem starši, ki bi mogoče bili zainteresirani za sodelovanje v slovenski samoupravi na Hrvaškem. Zavedati se tudi moramo, da so v tej skupini predvsem ruralni kraji, kjer je interes PSMH drugačen kot interesi PSMH v urbanih krajih.

Druga skupina so tisti kraji, kjer se situacija spreminja in so kandidati včasih na voljo, včasih pa ne. Krajev v tej skupini je manj in v njih ni slovenskega društva oz. društvo obstaja v nekem drugem kraju v županiji, ampak ni aktivno na ravni celotne županije.

Med vsemi v drugi skupini naštetimi kraji pa ima poseben položaj Občina Štrigova. V letu 2003 so bile razpisane volitve, ampak ni bilo kandidata. Ponovno so bile volitve razpisane v letu 2015, ko se je prijavila ena kandidatka, ki je bila izbrana z enim glasom. Potrdila je, da je samo ona volila, ker

da drugi pripadniki niso vedeli, da potekajo volitve, ter da tudi ona ni vedela za volitve, dokler je niso poklicali iz slovenskega doma Nagelj dva dni pred samimi volitvami in jo prosili za sodelovanje (Bet, 2015). Pomembno se zdi še poudariti, da je tedanji (in sedanji) načelnik občine takrat omenil, da ni jasno in »... ne pozna vzroka, zakaj se je večje število prebivalstva opredelilo za Slovence. [...] Morda se počutijo bolj svobodni in so se opredelili kot manjšina« (Bet, 2015). Zanimivo je, da na naslednjih volitvah leta 2019 in leta 2023 spet ni bilo nobenega kandidata. V obrazložitev, da že v letu 2019 ni bilo kandidata, je načelnik občine Stanislav Rebernik komentiral: »Vsem tistim, ki se opredeljujejo kot Slovenci in Slovenke, niso ogrožene nobene svoboščine, niso ogroženi in živijo dobro« (Mesarič, 2019).⁷ To je bil obenem tudi edini primer izvolitve predstavnika ali sveta na področju Medžimurske županije.

V Občini Štrigova ni bilo slovenskega društva, temveč je predstavnico kandidiralo društvo iz Varaždina (Bet, 2015), podobno je bilo tudi v Občini Matulji, Mestu Opatija, Občini Cestica, na zadnjih volitvah pa tudi v Šibeniško-kninski županiji, kjer je predstavnico predlagalo Slovensko kulturno društvo Triglav iz Splita. V nekaterih krajih, kot je npr. Dubrovniško-neretvanska županija, čeprav obstaja društvo, ki bi lahko kandidiralo posameznike, v letu 2023 ni bilo kandidata.

Tretja skupina krajev je tista, kjer so predstavniki in sveti bili izvoljeni in se kontinuirano volijo na vsakih volitvah. To so predvsem sveti in predstavniki v krajih, kjer obstajajo slovenska društva in je njihovo delovanje živahno, saj, kot je bilo že omenjeno, prav društva organizirajo liste in kandidirajo posameznike.

Poleg nezainteresiranosti posameznikov, da bi kandidirali in prevzeli vlogo predstavnikov oz. članov sveta, je slaba tudi udeležba na volitvah. Analiza števila volivcev, vpisanih v volilni imenik, prikazuje majhno udeležbo. Udeležbo je treba gledati v širšem kontekstu in primerjati z udeležbo drugih manjšin, ki so bile upravičene do izbire predstavnikov in svetov. Podatki o udeležbi na volitvah v obdobju med letoma 2003/2004 in 2023 so v Tabeli 4.

Z izjemo prvih volitev (2003/2004) so imeli PSMH v povprečju vedno nižjo udeležbo kot pripadniki drugih manjšin. V takem vzdušju so potekale volitve tudi v letu 2023, ko so bili PSMH pravi rekorderji nizke volilne udeležbe.

⁷ Za boljše razumevanje situacije v Občini Štrigova je treba omeniti, da se je prav v Štrigovi začelo z učenjem slovenskega jezika po modelu C, in to že v šolskem letu 2007/2008. Že naslednje leto to ni bilo več mogoče, saj naj ne bi bilo izkazanega interesa med učenci. Kljub temu pa posamezni učenci iz tega šolskega okraja obiskujejo osnovno šolo v Sloveniji (Mesarič, 2010, 9; 2012, 10–11; Krauthaker, 2010). Še vedno ni jasno, zakaj niso omogočili učenja slovenskega jezika, ki je zagotovljeno tako po hrvaški ustavi kot tudi z različnimi drugimi hrvaškimi zakoni. Iz novinarskega prispevka izhaja, da je načelnik Občine Štrigova omenjal reciprociteto in možnosti učenja hrvaškega jezika v slovenskih šolah, kar obstaja (Mesarič, 2010, 9).

Tabela 4: Primerjava volilne udeležbe vseh manjšin in PSMH v obdobju med letoma 2003/2004 in 2023 (vir: DVK, 2003; 2004; 2007; 2011; 2015; 2019; 2023a).

Volitve	Raven	Odziv volivcev v %											
		2003/2004		2007		2011		2015		2019		2023	
		Vsi	PSMH	Vsi	PSMH	Vsi	PSMH	Vsi	PSMH	Vsi	PSMH	Vsi	PSMH
Svet	Županija	10,21	12,22	9,88	5,26	10,44	4,77	13,48	5,22	12,61	4,06	10,36	3,81
	Mesto	10,84	7,5	8,04	3,92	9,45	4,83	12,27	6,59	10,90	4,64	9,21	5,43
	Občina	22,13	-	17,02	-	15,93	-	22,97	5,15	23,13	11,23	18,54	11,20
Predstavniki	Županija	15,83	15,56	12,55	2,65	13,30	2,60	13,63	7,17	10,88	6,69	8,94	4,65
	Mesto	24,45	-	11,03	5,11	17,47	6,98	14,30	10,00	13,86	9,43	10,20	5,56
	Občina	17,42	-	18,08	3,90	23,51	9,09	16,37	3,57	10,68	-	4,74	-

Ovisno od števila kandidatov in možnosti, ki so jih PSMH imeli ob izdaji odloka o razpisu volitev, se razlikuje število PSMH, ki so aktivni kot predstavniki ali člani svetov. Eno je, kar poročajo uradni podatki DVK, če pa se analizirajo poimensko vse liste izbranih kandidatov, se skupno število zmanjša, saj se nekateri kandidati pojavljajo na dveh listah. Podatki so v Tabeli 5.

Uradno število po podatkih DVK je treba zmanjšati za število oseb, ki so kandidirale na dveh listah. To je pomembno zato, da se pridobijo realne številke posameznikov, ki so aktivni v teh političnih telesih. Uradne številke, kjer se pojavlja ena oseba na dveh listah, so zavajajoče, saj se zdi, da je aktivno število

PSMH večje, kot dejansko je. V glavnem so to posamezniki, ki so uvrščeni na listo županije in potem še na listo mesta ali občine. Razlog je v tem, da slovenske organizacije ne morejo motivirati dovolj članov, da bi se zapolnile vse liste. Največ istih kandidatov je bilo na listah v letu 2019, in sicer 20,22 %. V letu 2007 je bilo na listah 17,86 % istih članov, v letu 2011 19,67 %, v letu 2015 16,03 %, v letu 2023 pa 16,46 %.

Zelo zaskrbljujoča je starostna struktura predstavnikov in izbranih članov slovenske manjšine. Podatki DVK kažejo, da je samo 1,89 % (3 osebe) predstavnikov in članov sveta mlajših od 30 let. Vse ostalo so člani, starejši od 30 let (DVK, 2023b).

Tabela 5: Število izvoljenih po podatkih DVK in korigirane številke (vir: DVK, 2003; 2004; 2007; 2011; 2015; 2019; 2023a).

Leto volitev	Število izvoljenih po podatkih DVK	M	Ž	Korigirana številka izvoljenih predstavnikov in članov sveta	M	Ž
2003	43	15	28	43	15	28
2007	168	67	112	138	57	81
2011	178	68	119	143	52	91
2015	181	58	123	152	48	104
2019	188	53	135	150	41	109
2023	158	44	114	132	34	98

Obveznost samoupravnih enot do financiranja svetov je precej ozko oblikovana. Ustavni zakon določa, da se sredstva za delo svetov in predstavnikov zagotavljajo iz sredstev samoupravnih enot, ne predpisuje pa možnih sankcij za tiste enote, ki tega ne storijo. Obstajata dve obliki financiranja sveta predstavnikov narodnih manjšin; prva je nagrada za delo in povračilo stroškov izvoljenih članov sveta in predstavnikov, druga pa financiranje programa, po katerem letno opravljajo svojo dejavnost (Mašić, 2022, 82). Glede na simbolično vrednost dodeljenih sredstev določenim svetom in predstavnikom je jasno, da je obseg dejavnosti, ki jih lahko sveti in predstavništva financirajo, zelo omejen (Petričušić, 2012). Sveti in predstavniki se financirajo iz lokalne skupnosti. Za ilustracijo, leta 2019 je največ denarja za predstavnike in svete dodelilo Mesto Zagreb, najmanj pa Medžimurska županija (Mašić, 2022, 87).

V letu 2015 so sveti in predstavniki slovenske manjšine pridobili 147.009,23 evrov (Mašić, 2022, 86), v letu 2019 pa 190.422,56 evrov. Za primerjavo lahko navedemo, da so predstavniki in sveti srbske manjšine dobili 901.247,44 evrov v letu 2015 in 1.036.370,48 evrov v letu 2019 (Mašić, 2022, 89). V zakonih ni natančno napisano, za kaj vse se lahko finančna sredstva, ki se pridobijo po oblikovanem vsebinskem in finančnem načrtu za proračunsko leto, porabijo. Praksa je pokazala, da lokalna oblast financira vse aktivnosti, povezane v smeri ohranjanja in negovanja manjšinske identitete. Poudariti pa velja, da se finančna podpora zelo razlikuje, saj je odvisna od možnosti lokalne skupnosti.

Prikaz situacije za svete in predstavnike slovenske manjšine med letoma 2018 in 2021 na Hrvaškem je v Tabeli 6. Tu so zbrani primeri za tri najvišje in tri najnižje finančne podpore v letu 2021.

Po podatkih je razvidno, da županije, mesta in občine vsako leto namenijo približno enako vsoto denarja ter da ni velike razlike med leti. Rubrika Znesek porabljenih sredstev v Tabeli 6 kaže, koliko sredstev je skupnost dobila in koliko jih je porabila za delovanje članov ali za izvedene programe. Svet in predstavniki sredstva porabljajo različno. Nekateri porabijo vse, kar je na voljo, drugi pa nič od ponujenega, zaradi česar se odpira tudi vprašanje njihovega delovanja.

Po poročilih lokalne in regionalne samouprave so razlogi za nižjo porabo od načrtovanega nezadostna zainteresiranost svetov in predstavnikov narodnih manjšin ter neizpolnjevanje nekaterih predpogojev, ki so potrebni za uresničevanje pravic do načrtovanih finančnih sredstev. Raziskave so pokazale, da nekateri sveti in predstavniki narodnih manjšin v samoupravnih enotah v letu 2019, enako kot v preteklem obdobju, niso izkazali večjega zanimanja za delovanje in delo, niso pripravili letnih

načrtov dela ter niso vlagali zahtevkov za sredstva iz proračuna lokalne in regionalne samouprave. Zaradi tega niso bila porabljena vsa načrtovana sredstva (MIZ, 2021a, 50).

Delovanje sveta pomeni predvsem redne seje, vsebinsko in finančno poročanje o delu ter redno oddajanje zaključnih računov pristojnim lokalnim in regionalnim samoupravam (Karajić et al., 2017, 90–95). Iz analize slovenskega manjšinskega časopisa je možno izluščiti najbolj pogoste aktivnosti, kar potem dodatno ilustrira delovanje in funkcijo predstavnikov in svetov slovenske manjšine na Hrvaškem.

Iz manjšinskih glasil je razvidno, da so stalnica predvsem seje sveta, za katere večje število članov lahko dobi denarni dodatek (*naknada za delovanje u vijeću*, hrv.). O sejah nekaterih svetov, odvisno od tega, ali so člani sveta o tem poročali in obvestilo poslali urednikom slovenskih glasil na Hrvaškem, so poročala tudi slovenska manjšinska glasila (Strašek, 2003b; 2003c; 2003d; Kordiš, 2004; Klinar Medaković, 2017, 8).

Na sejah so se člani dogovarjali o dejavnostih, ki jih bodo izvajali. Šlo je predvsem za kulturne dejavnosti, povezane z obeleževanjem pomembnih datumov v slovenskih zgodovini ali predstavitvijo življenja in delovanja pomembnih oseb iz slovenske zgodovine (npr. Stanko Vraz, Primož Trubar, Josip Kaplan) (Trkman Kravar, 2017, 16). Člani so predlagali in tudi spodbujali projekte, ki so prispevali k ohranitvi, dokumentiranju in promociji slovenske dediščine na Hrvaškem: z organizacijo predavanj slovenskih in hrvaških znanstvenikov in strokovnjakov in z organizacijo znanstveno-strokovnih dogodkov (Mirković, 2005, 5; 2006b, 9–10; 2008, 14), tudi v povezavi s slovensko kulturo in jezikom (Mirković, 2006a, 12). Izjemno raznolika in bogata pa je založniška dejavnost, predvsem izdaja monografij, povezanih z zgodovino slovenske skupnosti na Hrvaškem (Hemar, 2014; 2018; Hećimović et al., 2011; Lukežić, 2011; Mirković, 2012 5–6; Riman, 2019). Redno se organizirajo tudi strokovne ekskurzije v Slovenijo ali druge kraje na Hrvaškem, ki so povezani z zgodovino Slovencev na Hrvaškem (Jurinić, 2018, 12; Trkman Kravar, 2017, 12; Nikčević, 2022, 10).

Glede založniške dejavnosti velja omeniti, da so sveti imeli in še vedno imajo pomembno vlogo, saj s svojimi finančnimi podporami omogočajo izdajo manjšinskih slovenskih glasil, ki so izjemno pomembna v rekonstrukciji življenja in delovanja PSMH v zadnjih tridesetih letih.

Relativno malo aktivnosti pa je povezanih s političnim delovanjem v smislu uresničevanja pravic, ki jih pripadniki slovenske skupnosti na Hrvaškem po Ustavnem zakonu za narodne manjšine (2002)

Tabela 6: Prikaz finančne podpore za predstavnike in svete slovenske manjšine, 2018–2021, v EUR (vir: MIZ, 2019; 2021a; 2021b; 2022).

Županija /mesto / občina	Znesek načrtovanih sredstev za leto 2018	Znesek porabljenih sredstev za leto 2018	Znesek načrtovanih sredstev za leto 2019	Znesek porabljenih sredstev za leto 2019	Znesek načrtovanih sredstev za leto 2020	Znesek porabljenih sredstev za leto 2020	Znesek načrtovanih sredstev za leto 2021	Znesek porabljenih sredstev za leto 2021
Mesto Zagreb	114.341,90	113.076,69	106.033,79	106.033,79	91.658,72	90.770,73	91.551,72	91.551,72
Splitsko-dalmatinska županija	13.262,59	13.229,10	15.749,33	15.747,96	13.262,59	13.249,67	13.262,59	13.247,73
Mesto Split	12.466,84	10.906,54	12.466,84	9.784,95	12.586,20	12.586,20	12.586,20	12.897,39
Primorsko-goranska županija	10.610,07	10.608,58	10.242,97	9.718,40	11.680,95	10.171,11	12.095,49	10.752,07
Mesto Poreč	1.061,00	1.061,00	1.061,00	1.061,00	1.061,00	0,00	742,70	0,00
Mesto Umag	265,25	265,25	1.259,94	1.259,94	663,12	0,00	663,12	663,12
Mesto Umag	265,25	265,25	1.259,94	1.259,94	663,12	0,00	663,12	663,12
Varaždinska županija	11.803,71	11.810,34	649,86	649,86	649,86	649,86	490,71	490,71

imajo.⁸ Iz analize besedil o aktivnostih svetov in predstavnikov slovenske manjšine na Hrvaškem pa je razvidno tudi, da članov ne obveščajo o pravicah, ki jih imajo (npr. osebna izkaznica v manjšinskem jeziku itn.).

Tu velja poudariti aktivnosti članov sveta Primorsko-goranske županije, kjer so vodilne osebe (tedanji predsedniki svetov) pred volitvami obiskali nekatere kraje, kjer ni bilo kandidatov, so pa bile razpisane volitve. Prav na ta način je leta 2015 nastal svet Občine Matulji (Mirković, 2015b, 16–17), leta 2019 pa svet Mesta Čabar (Simonič, 2019, 18). Sveta Primorsko-goranske županije in Mesta Reka pa sta bila pobudnika za uvedbo slovenskega jezika v osnovno šolo na Reki (Mirković, 2010a, 4) ter za pomoč za nakup učbenikov in didaktičnega gradiva za učenje slovenskega jezika po modelu C v Osnovni šoli Pećine. V zadnjem desetletju je prav zagotavljanje finančne podpore učenju slovenskega jezika, predvsem v večinskih hrvaških šolah, ena osnovnih dejavnosti svetov in predstavnikov na območjih, kjer pouk slovenskega jezika poteka.

Pomemben mejnik je tudi uvedba slovenščine v Osnovno šolo na Reki v šolskem letu 2010/2011, saj se od tega šolskega leta dalje predstavniki in sveti prizadevajo za možnost učenja maternega jezika (slovenskega) v hrvaških šolah po modelu C. Prav

zato tudi število učencev, ki se učijo slovenskega jezika, narašča (Riman & Novak Lukanović, 2021, 184–187). Nekateri predstavniki (Mesto Samobor, Mesto Varaždin) in sveti (Mesta Zagreb) so bili prav na podlagi tega pozitivnega primera pobudniki za uvedbo učenja slovenskega (maternega) jezika v osnovnih ali srednjih šolah. Treba pa je poudariti, da obstajajo tudi primeri, ko se je intenzivno delalo na uvedbi učenja maternega jezika v določene šole, a ravnatelji niso upoštevali prošenj svetov in te pravice nikoli niso bile uresničene. Čeprav so se sveti na to odzvali in o kršitvi obvestili tako ustanovitelje šol kot tudi samo ministrstvo, so se pobude komaj kdaj uresničile in se je le redko odreagiralo v prid manjšinski skupnosti (Riman & Štiglic, 2023a).

Pomembno je poudariti, da sta bila prej omenjena sveta Primorsko-goranske županije in Mesta Reka tudi pobudnika uvedbe slovenščine v predšolske ustanove že v letu 2010 in 2011 (Mirković, 2010b, 7–8). Na podlagi te pobude se je decembra 2011 začelo s krajšim programom učenja slovenščine v enem od reških vrtcev. V naslednjem pedagoškem letu je izvajanje programa zamrlo, saj starši s to možnostjo niso bili ustrezno javno seznanjeni. Slovenska skupnost je leta 2016 ponovno sprožila aktivnosti za organizacijo učenja slovenskega jezika v vrtcih na Reki (Mirković, 2016, 4). Učenje slovenskega jezika,

⁸ Več o teh pravicah cf. Riman & Štiglic (2023b).

poimenovano »Igralne urice«, se je tako ponovno začelo marca 2017, a je program spet kmalu zamrl. Enaka pobuda je bila podana še v letu 2019 in 2020 (Šestan Kučić, 2020), a do končne realizacije ni prišlo. Na Hrvaškem tako ne obstaja možnost učenja slovenskega jezika v kateri od predšolskih državnih ustanov. To kaže tudi na nemoč predstavnikov in svetov, da bi uresničili pravice, ki jih ponuja Republika Hrvaška.

To ni osamljen primer, je pa dejstvo, da je med sveti in predstavniki slovenske manjšine na Hrvaškem in med kulturnimi društvi izjemno močna povezava, tudi zaradi vsega prej napisanega. Ker so člani slovenskih društev tudi pogosto člani svetov (in predstavniki), se pojavljajo v dvojnih vlogah. Ker so kultura, jezik in folklor med PSMH v primerjavi s političnim delovanjem bolj prisotni in že tradicionalni, je takšna smer delovanja opazna tudi za tu predstavljena politična telesa. Sklepamo lahko tudi, da slednja nimajo dovolj moči, znanja in podpore s strani Republike Hrvaške, da bi kršitve pravic PSMH preprečila in nekatere pravice na koncu tudi uresničila.

ZAKLJUČEK

Z vidika pripadnikov slovenske manjšine na Hrvaškem so predstavniki in sveti slovenske skupnosti na Hrvaškem del slovenskega (samo)organiziranja, na kar opozarjajo predvsem slovenski raziskovalci. Analiza dosedanjih podatkov kaže, da PSMH na manjšinskih volitvah ne izkoristijo priložnosti in ne zagotovijo kandidatov povsod, kjer jim to omogoča zakon. Leta 2023 je imela slovenska manjšina možnost izvolitve 35 predstavnikov ali svetov, dejansko pa so jih izvolili samo 18 in to predvsem na območjih, kjer obstajajo slovenska kulturna društva.

Ravno tako je izjemno nizka volilna udeležba PSMH. Na volitvah leta 2023 so na nekatera volišča prišla samo po dva pripadnika, ponekod pa volišč niso obiskali niti posamezniki, ki so na teh volitvah kandidirali (DVK, 2023b). Tudi to kaže na odnos PSMH do tu opisanih političnih teles in njihov neresen politični angažma. Dejstvo, da za izvolitev predstavnika manjšine ali člana sveta zadošča samo en glas, postavlja pod vprašaj tudi legitimnost izvoljenih predstavnikov. Tak odnos odpira vprašanje, kdo predstavlja slovensko manjšino na Hrvaškem ter ali so izvoljeni člani dejansko tudi najustreznejši kandidati za te funkcije. Prav zato je možno sklepati, da PSMH na svete in predstavnike slovenske manjšine ne gledajo kot na pomembna politična telesa, prek katerih bi lahko vplivali na izboljšanje njenega položaja, zato so tudi njihova pričakovanja v zvezi s tem nizka. Pravzaprav je položaj teh političnih teles za vse pripadnike manjšine na ravni celotne Hrvaške slab.

Eden od možnih razlogov za slabo vključevanje v to obliko organizacije je tudi zelo različna finančna podpora, ki so je deležni predstavniki in sveti, kar zagotovo vpliva na njihovo delovanje oziroma nedelovanje na tem področju. PSMH so tako pravzaprav nezainteresirani, da bi se vključevali in bili bolj aktivni. Na samo aktivnost verjetno vpliva tudi nevidnost teh političnih teles. Njihova prepoznavnost v večinskih medijih je nizka, manjšinski mediji pa o njih pišejo le, če uredniki uspejo pridobiti ustrezne informacije. Ker so manjšinski slovenski mediji predvsem regionalni, morajo PSMH spremljati prav vse, če želijo pridobiti objektivno sliko in zainteresirane posameznike seznaniti z vsem, kar je na voljo. Pogosto pa tudi sami PSMH sploh ne razlikujejo med delovanjem slovenskih društev in delovanjem svetov in predstavnikov slovenske manjšine na Hrvaškem.

Predstavniki in sveti slovenske manjšine na Hrvaškem s svojimi sicer redkimi aktivnostmi, v glavnem usmerjenimi v uveljavljanje manjšinskih pravic, delujejo predvsem v smeri ohranjanja slovenske kulture, nekoliko manj pa v smeri ohranjanja slovenskega jezika.

V prispevku je samo na kratko predstavljeno vsebinsko delovanje svetov in predstavnikov slovenske manjšine na Hrvaškem. Ta politična telesa v resnici zahtevajo poglobljeno analizo njihovih aktivnosti, ki bo pokazala, ali je razlog za slab interes PSMH za politično delovanje samo njihova geografska lokacija ali pa obstajajo tudi drugi razlogi, zakaj doslej ni bilo organiziranega delovanja, čeprav jim je bilo na volitvah to ponujeno.

Zaradi nezainteresiranosti PSMH, slabe medijske prepoznavnosti in drugih izzivov, s katerimi se srečujejo tako člani svetov kot tudi predstavniki, in to vseh manjšin na Hrvaškem, bi bilo izjemno pomembno opraviti »skeniranje« terena, da bi se ugotovilo, če obstajajo še kateri zunanji dejavniki, še neevidentirani razlogi za pomanjkanje kandidatov na manjšinskih volitvah. V tej smeri je pomembno razmišljati tudi zaradi dejstva, da v Krapinsko-zagorski županiji v letu 2023 manjšine niso predlagale niti enega kandidata za predstavnika ali člana sveta, pa so imele priložnost za to (DVK, 2023a).

Sklepamo lahko, da so slovenska kulturna društva, čeprav gre predvsem za institucije, ki negujejo slovenski jezik, slovensko kulturo in tradicionalne elemente slovenske kulture na Hrvaškem, vseeno izjemno pomembni dejavniki tudi pri vplivu in oblikovanju svetov in predstavnikov slovenske manjšine na Hrvaškem, pa tudi za njihovo delovanje. To vlogo jim je dal Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjin, saj omogoča njihovo kandidiranje na volitvah. Društva so vsekakor še vedno pomembno jedro slovenstva, saj v krajih, kjer slovenskih društev ni, tudi ni kandidatov za volitve.

Ugotavljamo pa, da v krajih, kjer slovenska društva ne obstajajo ali je njihovo delovanje omejeno in niso dovolj močna, da s svojimi aktivnostmi pokrijejo celotno županijo (kadar v županiji deluje samo eno društvo), do ustanavljanja političnega telesa predstavnika ali sveta slovenske manjšine sploh ni prišlo. Ta pomembna povezava med slovenskimi društvi ter predstavniki in sveti slovenske manjšine na Hrvaškem je opazna že od prvih volitev leta 2003 oz. 2004, ko je tudi predsednik Zveze poudaril, da v nekaterih krajih ni bilo mogoče organiziranje zaradi neobstoja podatkov o posameznikih, ki so slovenskih korenin in ki bi lahko bili ustrezni kandidati. Od takrat do danes se situacija ni prav veliko spremenila. Tam, kjer obstaja kontinuirano delovanje svetov in predstavnikov, se bo to politično telo verjetno ohr-

nilo, vse dokler bodo obstajali pogoji, da se razpišejo volitve, torej dokler bo zadostno število PSMH.

Sveti in predstavniki slovenske skupnosti na Hrvaškem bi lahko imeli večjo vlogo, kot jo trenutno imajo. Pregled situacije v zadnjih dvajsetih letih je pokazal, da so PSMH precej nezainteresirani za udeležbo in delovanje kot člani svetov in predstavniki slovenske manjšine na Hrvaškem.

Možno je sklepati, da bi verjetno okrepitev (samo) organiziranja – ustanavljanje kulturnih društev, če bi bili PSMH za to zainteresirani – lahko vplivalo tudi na aktivnejše politično delovanje PSMH. Vsekakor je treba opraviti analizo vsesplošne situacije v teh krajih in oceniti, ali je za skromno politično in kulturno delovanje kriva nezainteresiranost članov skupnosti ali drugi dejavniki.

TWENTY YEARS OF ACTIVITY OF THE COUNCILS AND REPRESENTATIVES OF THE SLOVENE NATIONAL MINORITY IN CROATIA

Barbara RIMAN

Institute for Ethnic Studies, Erjavčeva 26, 1000 Ljubljana, Slovenia
e-mail: barbara.riman@guest.arnes.si

Sonja NOVAK LUKANOVIČ

University of Ljubljana, Faculty of Arts, Department of Comparative and General Linguistics, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenia
Institute for Ethnic Studies, Erjavčeva 26, 1000 Ljubljana, Slovenia
e-mail: sonja.novak@inv.si

SUMMARY

The article analyses the activity of the councils and representatives of the Slovene minority in Croatia. Data analysis, sourced from official documents of the Croatian Government and media reports (including minority media), indicates that members of the Slovene minority in Croatia have not fully acknowledged the significance of these political bodies, which could potentially play a more prominent role in improving their position. Slovene minority members do not take advantage of all available opportunities and do not nominate candidates in all communities eligible under the law. Their lack of understanding or disinterest also reflects in low voter turnout, suggesting that they do not view Slovene minority councils and representatives as relevant political players through which they could improve their position. Other reasons are similar to those affecting other minorities, including varying (often very limited) financial support reliant on local authorities, lack of media attention for these political bodies, and lack of acknowledgment and recognition from local authorities. The study also revealed a strong correlation between Slovene societies and Slovene minority councils and representatives. Societies significantly influence the formation of these bodies. Thus, in communities where no Slovene societies exist, or their activities are limited and too weak to cover the entire county (e.g., when only one society operates in a county), no political body, whether a representative or a council, has been established.

Keywords: representatives and councils of the Slovene minority in Croatia, members of the Slovene minority in Croatia, Slovene societies, political participation of members of the Slovene minority in Croatia

VIRI IN LITERATURA

ACFC/SR/II (2004): Izvešće Republike Hrvatske o provođenju okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina. Zagreb, Vlada Republike Hrvatske.

Beretka, Katinka & Balázs Dobos (2023): The Legal and Institutional Context of NTA. V: Andeva, Marina, Dobos, Balázs, Djordjevic, Ljubica, Kuzmany, Börries & Tove H. Malloy (ur.): *Non-Territorial Autonomy: An Introduction*. Cham, Palgrave Macmillan, 145–165.

Beti, Ivica (2015): Da, izabrala sam – sebe!. <https://www.vecernji.hr/vijesti/da-izabrala-sam-sebe-1010234> (zadnji dostop: 2023-08-23).

Bieber, Florian (2008): Introduction. V: *Political Parties and Minority Participation*. Skopje, Friedrich Ebert Stiftung, 5–30.

Brezigar, Sara & Zaira Vidau (2020): Vloga slovenskih krovnih organizacij SKGZ in SSO pri politični participaciji Slovencev v Italiji. *Razprave in gradivo*, 84, 131–148.

DELO (2007): Volitve za manjšinske nacionalne svete na Hrvaškem. <https://old.delo.si/novice/slovenija/volitve-za-manjsinske-nacionalne-svete-na-hrvaskem.html> (zadnji dostop: 2023-09-20).

DVK (2003): Izbori za članove vijeća i predstavnike nacionalnih manjina (18. 5. 2003). <https://www.izbori.hr/arhiva-izbora/index.html#/app/manjine-2003> (zadnji dostop: 2023-04-12).

DVK (2004): Informacija o rezultatima izbora provedenih 15. veljače 2004. Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske, Zagreb. <https://www.izbori.hr/site/UserDocsImages/2269> (zadnji dostop: 2023-04-12).

DVK (2007): Izbori za članove vijeća i predstavnike nacionalnih manjina (17. 6. 2007). <https://www.izbori.hr/arhiva-izbora/index.html#/app/manjine-2007> (zadnji dostop: 2023-04-12).

DVK (2011): Izbori za članove vijeća i predstavnike nacionalnih manjina (10. 7. 2011). <https://www.izbori.hr/arhiva-izbora/index.html#/app/manjine-2011> (zadnji dostop: 2023-04-13).

DVK (2015): Izbori za članove vijeća i predstavnike nacionalnih manjina (31. 5. 2015). <https://www.izbori.hr/arhiva-izbora/index.html#/app/manjine-2015> (zadnji dostop: 2023-04-13).

DVK (2019): Izbori za članove vijeća i predstavnike nacionalnih manjina (31. 5. 2019). <https://www.izbori.hr/arhiva-izbora/index.html#/app/manjine-2019> (zadnji dostop: 2023-04-14).

DVK (2023a): Izbori za članove vijeća i predstavnike nacionalnih manjina (7. 5. 2023). <https://www.izbori.hr/arhiva-izbora/index.html#/app/manjine-2023> (zadnji dostop: 2023-04-14).

DVK (2023b): Informacija o konačnim rezultatima izbora članova vijeća i izbora predstavnika nacionalnih manjina u jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave provedenih 7. svibnja 2023. Republike Hrvatska, Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske. Zagreb. <http://www.izbori.hr/site/UserDocsImages/2023/Manjinski%20izbori%202023/Statistike/Objedinjeno%20knjiga.pdf> (zadnji dostop: 2023-09-20).

DZS (2011): Stanovništvo prema narodnosti po gradovima/općinama. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. https://web.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_01_04/h01_01_04_RH.html (zadnji dostop: 2023-04-10).

DZS (2021): Stanovništvo prema narodnosti po gradovima/općinama. Popis 2021. Prvi digitalni Popis stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj. https://podaci.dzs.hr/media/td3jvrbu/popis_2021-stanovnistvo_po_gradovima_opcinama.xlsx (zadnji dostop: 2023-04-10).

Hećimović, Branko, Barbieri, Marija & Henrik Neubauer (2011): Slovenski umjetnici na hrvatskim pozornicama = Slovenski umetnici na hrvaških odrih. Zagreb, Slovenski dom, Svet slovenske nacionalne manjšine mesta Zagreba.

Hemar, Eduard (2014): Slovenci u hrvatskom sportu = Slovenci v hrvaškem športu. Zagreb, Slovenski dom, Svet slovenske nacionalne manjšine Mesta Zagreba.

Hemar, Eduard (2018): Slovenci u hrvatskom sportu: novi životopisi = Slovenci v hrvaškem športu: novi življenjepisi. Zagreb, Svet slovenske nacionalne manjšine Mesta Zagreba.

Hina (2023): Podaci DIP-a o odazivu: Pripadnici nacionalnih manjina pokazali su slabo zanimanje. <https://www.vecernji.hr/vijesti/podaci-dip-a-o-odazivu-pripadnici-nacionalnih-manjina-pokazali-su-slabo-zanimanje-1678063> (zadnji dostop: 2023-09-15).

Jesih, Boris (2010): Ethnos und Politik: Was wollen die Kärntner Slowenen?. *Celovec – Dunaj*, Institut za narodnostna vprašanja.

Josipović, Damir & Vera Kržišnik-Bukić (2010): Slovensko-hrvaški obmejni prostor: etnične vzporednice med popisima prebivalstva po letu 1991. Ljubljana, Institut za narodnostna vprašanja.

Josipović, Damir & Filip Škiljan (2014): Nekatere novije dileme razvoja slovenske manjšine na Hrvaškem s poudarkom na območju ob meji s Slovenijo. *Razprave in gradivo*, 73, 29–47.

JPT (2015): Kmalu volitve svetov in predstavnika slovenske manjšine. *Novi odmev*, 55, 13.

JPT (2019): Volitve manjšinskih svetov in predstavnika so naša nova prilika. *Novi odmev*, 69, 11.

Jurinić, Polona (2018): Vznemirljiv učni sprehod po mogočnem knežjem dvoru v Celju. *Novi odmev*, 59, 28.

Karajić, Nenad, Japiec, Lidija & Mirna Krivokuća (2017): Rezultati GAP analize. Zagreb, WYG Savjetovanje.

Klinar Medaković, Agata (2017): Ambiciozni načrti za leto 2018. *Novi odmev*, 65, 8.

Kordiš, Boštjan (2004): Svet slovenske manjšine Splitsko-dalmatinske županije. *Novi odmev*, 23, 14.

Krauthaker, Radenko (2010): Premali interes za učenje slovenskog jezika (2.). <https://medjimurje.hr/aktualno/glas-javnosti/premali-interes-za-ucenje-slovenskog-jezika-2-3035/> (zadnji dostop: 2023-09-17).

Kržišnik-Bukić, Vera (1998): Slovenci na Hrvaškem in slovensko narodno vprašanje. Razprave in gradivo: revija za narodnostna vprašanja, 33, 7–30.

Kržišnik-Bukić, Vera (2006): O Slovencih in slovenstvu na Hrvaškem od nekdanj do danes. V: Munda Hirnök, Katalin & Mojca Ravnik (ur.): Slovenci na Hrvaškem: dediščina in sedanost. Ljubljana, Slovensko etnološko društvo, 15–87.

Lamprianou, Iasonas (2013): Contemporary Political Participation Research: A Critical Assessment. V: Demetriou, Kyriakos N. (ur.): Democracy in Transition: Political Participation in the European Union. Berlin, Springer, 21–42.

Lukežić, Irvin (2011): Fluminensia Slovenica. Reka, Svet slovenske narodne manjšine Primorsko-goranske županije, Svet slovenske narodne manjšine mesta Reka.

Mašić, Barbara (2022): Analiza korištenja aktivnog i pasivnog biračkog prava pripadnika nacionalnih manjina u Hrvatskoj: primjer izbora za vijeća i predstavnike nacionalnih manjina 2015. i 2019. godine. Migracijske i etničke teme, 38, 1, 73–106.

Medvešek, Mojca (2017): Učenje slovenskega jezika ter stališča dijakov in staršev do slovenščine v Varaždinski in Medžimurski županiji na Hrvaškem. Slovenščina v dvojezičnih okoliščinah, 5, 2, 151–178.

Medvešek, Mojca & Sonja Novak Lukanović (2016): Analiza vitalnosti slovenskega jezika v Varaždinski in Medžimurski županiji na Hrvaškem : delovni sklop 4 [Elektronski vir]. Ljubljana, Inštitut za narodnostna vprašanja. [http://www.inv.si/DocDir/projekti/2017/Analiza%20stanja_Hrva%C5%A1ka\(1\).pdf](http://www.inv.si/DocDir/projekti/2017/Analiza%20stanja_Hrva%C5%A1ka(1).pdf) (zadnji dostop: 2024-04-15).

Medvešek, Mojca & Barbara Riman (2018): Družbena participacija mladih v slovenskem zamejstvu na Hrvaškem. V: Jagodic, Devan (ur.): Družbena participacija mladih u slovenskem zamejstvu. Ljubljana – Celovec – Trst, Inštitut za narodnostna vprašanja, Slovenski znanstveni inštitut, Slovenski narodopisni inštitut, Urban Jarnik, Slovenski raziskovalni inštitut, 185–227.

Mesarić, Stjepan (2010): Na kraju spala knjiga na jedno slovo <http://issuu.com/mnovine/docs/mnovine776i/9> (zadnji dostop: 2023-09-07).

Mesarić, Stjepan (2012): Više se ne uči slovenski jezik, ali učenici opet odlaze u Sloveniju. <http://issuu.com/mnovine/docs/mnovine857i/10> (zadnji dostop: 2023-09-07).

Mesarić, Stjepan (2019): Neće biti izbora za slovensko vijeće: »Slovenci ovdje nisu ugroženi i žive dobro«. <https://emedjimurje.net.hr/vijesti/politika/3438359/opcina-strigova-nece-biti-izbora-za-slovensko-vijece-slovenci-ovdje-nisu-ugrozeni-i-zive-dobro/> (zadnji dostop: 2023-09-17).

Mesić, Milan (2013): Pojam nacionalnih manjina i njihovo političko predstavljanje: slučaj Hrvatske. Politička misao: časopis za politologiju, 50, 4, 107–131.

Mirković, Marjana (2005): 18. marec: dvorana Slovenskega doma KPD »Bazovica«, predavanje. Kažipot, 1, 5.

Mirković, Marjana (2006a): Slovenski dom KPD Bazovica: Svet slovenske narodne manjšine Reke in Svet slovenske narodne manjšine PGŽ, skupna seja. Kažipot, 12, 12.

Mirković, Marjana (2006b): Slovenski dom KPD Bazovica: Dr. Jernej Zupančič Skupni slovenski kulturni prostor. Kažipot, 14, 9–10.

Mirković, Marjana (2008): Svet slovenske narodne manjšine PGŽ: Dr. Jože Pirjevec: Trst je naš. Kažipot, 9.

Mirković, Marjana (2010a): Svet slovenske narodne manjšine Mesta Reka, Svet slovenske narodne manjšine PGŽ. Sopotja, 60, 4.

Mirković, Marjana (2010b): Slovenščina v reških vrtcih. Kažipot, 73, 7–8.

Mirković, Marjana (2012): Slovenski dom KPD Bazovica, En človek – celo gledališče Alojz Usenik, življenje in delo. Sopotja, 3, 5–6.

Mirković, Marjana (2015a): Uvodnik. Sopotja, 2, 4–5.

Mirković, Marjana (2015b): Ustanovna seja Sveta SNM Občine Matulji. Sopotja, 3, 16–17.

Mirković, Marjana (2016): Pravica do slovenščine v vrtcu in šoli: prvi korak želja staršev. Sopotja, 3, 4.

Mirković, Marjana (2019): Letos manjšinske volitve. Sopotja, 1, 4.

Mirković, Marjana (2023): Letos manjšinske volitve. Sopotja, 1, 3.

MIZ (2019): Izvješće o provođenju Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i o utrošku sredstava osiguranih u Državnom proračunu Republike Hrvatske za 2018. godinu za potrebe nacionalnih manjina. <https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/pdf/Izvje%C5%A1%C4%87e%20o%20provedbi%20Ustavnog%20zakona%20o%20pravima%20nacionalnih%20manjina%20za%202018.pdf> (zadnji dostop: 2023-02-10).

MIZ (2021a): Izvješće o provođenju Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i o utrošku sredstava osiguranih u Državnom proračunu Republike Hrvatske za 2019. godinu za potrebe nacionalnih manjina. Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, Zagreb, <https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Izvje%C5%A1%C4%87e%20o%20provo%C4%91enju%20UZPNM%20za%202019..pdf> (zadnji dostop: 2023-10-02).

MIZ (2021b): Izvješće o provođenju Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i o utrošku sredstava osiguranih u Državnom proračunu Republike Hrvatske za 2020. godinu za potrebe nacionalnih manjina. Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, Zagreb, <https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Izvje%C5%A1%C4%87e%20o%20provo%C4%91enju%20UZPNM%20za%202020..pdf> (zadnji dostop: 2023-10-02).

MIZ (2022): Izvješće o provođenju Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i o utrošku sredstava osiguranih u Državnom proračunu Republike Hrvatske za 2021. godinu za potrebe nacionalnih manjina. <https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Izvje%C5%A1%C4%87e%20o%20provo%C4%91enju%20UZPNM%20za%202021..pdf> (zadnji dostop: 2023-02-10).

Munda Hirnők, Katalin (1999): Slovenci na Mađarskem ob koncu 90-ih let. Razprave in gradivo, 35, 61–75.

Nikčević, Rolando (2022): Goli otok. Novi odmev, 79, 10.

Palermo, Falermo & Jens Woelk (2003): No Representation without Recognition: The Right to Political Participation of (National) Minorities. *Journal of European Integration*, 25, 3, 225–248.

Petričušić, Antonija (2012): Vijeća nacionalnih manjina. Institucija upitnog legitimiteta i uglavnom neostvarene nadležnosti. *Revus*, 17, 91–104.

Petričušić, Antonija (2021): Provedba izbora za članove vijeća i predstavnike nacionalnih manjina. *Zagrebačka pravna revija*, 10, 1, 7–29.

Petričušić, Antonija & Marko Dolenec (2021): Pravo na zastupljenost pripadnika nacionalnih manjina u nacionalnim parlamentima. *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja*, 55, 107, 124–167.

Riman, Barbara (2019): Slovenska društva u Hrvatskoj: od 1886. do 1991. godine. Rijeka – Ljubljana, Svet slovenske nacionalne manjšine Primorsko-goranske županije, Institut za narodnostna vprašanja.

Riman, Barbara (2022a): Sosedje Slovenci: Slovenci na Hrvaškem: [razstava v Razstavni dvorani NUK, Turjaška 1, Ljubljana, 4. julij - 5. oktober 2019, 10. maj 2022]. Ljubljana, Narodna in univerzitetna knjižnica, Institut za narodnostna vprašanja, Zveza slovenskih društev na Hrvaškem.

Riman, Barbara (2022b): Podpora in razvoj pouka slovenskega jezika na Hrvaškem - posvet: strokovno-razvojna naloga: koordinacija in evalvacija učenja slovenskega jezika na Hrvaškem. Ljubljana, Institut za narodnostna vprašanja.

Riman, Barbara (2022c): Razlogi za učenje slovenskega jezika na Hrvaškem. V: Pirih Svetina, Nataša & Ina Ferbežar (ur.): Na stičišću svetov: slovenščina kot drugi in tuji jezik. Ljubljana, Založba Univerze, 299–306.

Riman, Barbara (2023): Slovenci v osamosvojeni Hrvatski – vpogled v aktualno situaciju. V: Jesih, Boris & Daniel Grafenauer (ur.): Prva, druga in post-Jugoslavija. Ljubljana, Združenje Slovenska izseljenska matica, Institut za narodnostna vprašanja, 27–44.

Riman, Barbara & Natko Štiglic (2023a): The Socio-economic Position of National Minorities with a Special Emphasis on Slovenes in Croatia over the Past Thirty Years. *Razprave in gradivo*, 91, 25–50.

Riman, Barbara & Natko Štiglic (2023b): Slovenci na Hrvaškem in njihove pravice. V: Novak Lukanović, Sonja & Barbara Riman (ur.): Raznolikost v raziskovanju etničnosti : izbrani pogledi III. Ljubljana, Institut za narodnostna vprašanja, 311–343.

Riman, Barbara & Sofija Zver (2020): Aktualna politična situacija med pripadniki slovenske skupnosti na Hrvaškem. *Razprave in gradivo*, 84, 73–95.

Riman, Barbara & Sonja Novak Lukanović (2021): Trideset let učenja slovenskega jezika na Hrvaškem. *Razprave in gradivo*, 87, 173–184.

Riman, Barbara & Sonja Novak Lukanović (2023): Slovenski jezik in vloga učiteljev slovenskega jezika na Hrvaškem. *Jezik in slovstvo*, 68, 1, 13–33.

Roter, Petra (2019): Čezmejno sodelovanje in dvostranski odnosi: priložnosti in pasti varstva narodnih manjšin na bilateralni ravni. V: Komac, Miran & Balázs Vizi (ur.): Bilateralni sporazumi kot oblika urejanja varstva narodnih manjšin. *Primer Sporazuma o zagotavljanju posebnih pravic slovenske narodne manjšine v Republiki Mađarski in mađarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji*. Budimpešta, L'Harmattan, 14–31.

Samardžija, Maša (2023): Slaba nadležnost i kompetentnost. <https://p-portal.net/slaba-nadleznost-i-kompetentnost/> (zadnji dostop: 2023-09-15).

Sandovici, Maria Elena & Ola Listhaug (2010): Ethnic and Linguistic Minorities and Political Participation in Europe. *International Journal of Comparative Sociology*, 51, 1–2, 111–136.

Simonič, Vasja (2019): Srečanje s Svetom slovenske narodne manjšine PGŽ. *Sopotja*, 1, 18.

Strašek, Franc (2003a): Volitve v svet slovenske narodnostne manjšine na ravni lokalne samouprave v Republiki Hrvatski. *Novi odmev*, 19, 13.

Strašek, Franc (2003b): Svet slovenske narodnostne manjšine mesta Zagreb. *Novi odmev*, 20, 14.

Strašek, Franc (2003c): Svet slovenske narodnostne manjšine mesta Zagreb. *Novi odmev*, 21, 12.

Strašek, Franc (2003d): Novo obdobje za Svet slovenske nacionalne manjšine. *Novi odmev*, 33, 13.

Šestan Kučić, Ingrid (2020): Riječki dječji vrtić mališanima nudi novi program – mogu od najranije dobi učiti slovenski jezik. <https://www.novolist.hr/rijeka-regija/rijeka/rijecki-djecji-vrtic-malisanima-nudi-novi-program-mogu-od-najranije-dobi-uciti-slovenski-jezik/> (zadnji dostop: 2023-11-15).

Tatalović, Siniša (1997): Manjinski narodi i manjine. Zagreb, Prosvjeta.

Tatalović, Siniša (2001): Nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj. *Politička misao*, 38, 3, 95–105.

Tatalović, Siniša (2022): Nacionalne manjine u Hrvatskoj (politika, obrazovanje i kultura). Zagreb, SKD Prosvjeta.

Tatalović, Siniša, Jakešević, Ružica & Tomislav Lacović (2010): Funkcioniranje vijeća i predstavnika nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj. *Međunarodne studije*, 10, 3/4, 40–56.

Tatalović, Siniša, Jakešević, Ružica & Tomislav Lacović (2011): Izbori za vijeća i predstavnike nacionalnih manjina. V: Barbić, Jakša (ur.): Izbori zastupnika u Hrvatski sabor i referendum. Zagreb, HAZU, 65–85.

Tatalović, Siniša, Jakešević, Ružica & Tomislav Lacović (2015): Oblici političkog predstavnništva nacionalnih manjina u Hrvatskoj – problemi funkcionalnosti vijeća i predstavnika. Političke perspektive, 5, 3, 9–36.

TBB (2023): Manjšinske volitve so priložnost, da se nas sliši. Novi odmev, 81, 13.

Trkman Kravar, Marjeta (2017): Spomin na Stan-ka Vraza. Novi odmev, 62, 16.

ULJPPNM (2023): Nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj. <https://pravamanjina.gov.hr/nacionalne-manjine/nacionalne-manjine-u-republi-ci-hrvatskoj/352> (zadnji dostop: 2023-09-10).

Ustav Republike Hrvatske (2019): Narodne novine 56/1990, 135/1997, 8/1998, 113/2000, 124/2000, 28/2001, 41/2001, 55/2001, 76/2010, 85/2010, 5/2014. <https://www.sabor.hr/hr/o-saboru/vazniji-propisi/ustav-republike-hrvatske-narodne-novine-broj-561990-1351997-81998-1132000> (zadnji dostop: 2024-06-24).

Valentinčič, Dejan (2020): Nekaj dilem glede koncepta krovnosti pri slovenskih zamejskih organizacijah. Razprave in gradivo, 84, 97–128.

Valentinčič, Dejan (2023): Primerjava (ustavno) pravnega položaja udejanjanja manjšinskih pravic in javnega financiranja skupnosti Slovencev v državah z območja nekdanje SFRJ in skupnosti konstitutivnih narodov nekdanje SFRJ v Sloveniji. Annales, Series Historia et Sociologia, 33, 3, 537–556.

Valentinčič, Dejan (2024): Slovensko manjšinsko varstvo v primerjalni perspektivi: z analizo pro et contra načela avtohtonosti: znanstvena monografija. Ljubljana – Celje – Gorica – Celovec, Inštitut ASEF za izobraževanje in raziskovanje, Društvo Mohorjeva družba, Celjska mohorjeva družba, Goriška Mohorjeva družba, Celovška Mohorjeva družba.

Vidau, Zaira (2017): What Kind of Involvement for National Minorities in the Political Decision-Making Process?: An Overview of the Case of the Slovenes in Italy. Razprave in gradivo, 78, 23–39.

Vukojičić Tomić, Tijana (2023): Vijeća nacionalnih manjina u Hrvatskoj kao oblik neteritorijalne autonomije – između sna i jave. Migracijske i etničke teme, 39, 2, 125–148.

Zakon o izboru vijeća i predstavnika nacionalnih manjina (2019): Narodne novine 25/2019-491. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_03_25_491.html (zadnji dostop: 2023-09-15).

Zakon o registru birača (2019): Narodne novine 98/2019-1930. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_10_98_1930.html (zadnji dostop: 2024-04-18).

Zebić, Enis (2023a): Čuti glas manjina: Izbori u Hrvatskoj. <https://www.slobodnaevropa.org/a/hrvatska-izbori-manjine/32394920.html> (zadnji dostop: 2023-09-15).

Zebić, Enis (2023b): Manjine u Hrvatskoj izabrale svoju samoupravu. <https://www.slobodnaevropa.org/a/hrvatska-manjinski-izbori-rezultati/32401969.html> (zadnji dostop: 2023-09-15).

Zupančič, Jernej (2022): Slovenske manjšine v sosednjih državah. Ljubljana, Založba Univerze.

Žagar, Mitja (2018): Diversities, Multiculturalism, Inter-Culturalism and Diversity Management in Southeast Europe. V: Bašić, Goran, Žagar, Mitja & Siniša Tatalović (ur.): Multiculturalism in Public Policies. Beograd – Ljubljana, Academic Network for Cooperation in South-East Europe, Institute of Social Sciences, Institute for Ethnic Studies, Centre for International and Security Studies, Faculty of Political Science, 8–35.